МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Болгарська мова

5-9 класи

Програма для загальносвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою

2017

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма з дисципліни „Болгарська мова” розроблена для учнів 5-9 класів загальноосвітніх шкіл з навчанням українською мовою, в яких вивчається болгарська мова як предмет. Програма побудована на принципах наступності та перспективності, з урахуванням досягнень учнів в опануванні болгарської мови у початкових класах. Зміст навчальної програми укладено згідно з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти та урахуванням державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Так метою базової загальної середньої освіти е розвиток освіченої особистості, яка поєднує в собі творчий потенціал до навчання, ініціативність до саморозвитку та самонавчання в умовах глобальних змін та викликів, здатності ідентифікувати себе як важливу і відповідальну складову українського суспільства, яка готова змінювати і відстоювати національні цінності українського народу. А провідним чинником розвитку такої особистості є формування в учнів умінь застосовувати знання у реальних життєвих умовах, під час розв'язку практичних завдань та здатності визначати і обґрунтовувати власну життєву позицію. Провідним засобом реалізації вказаної мети є запровадження компетентнісного підходу у навчальний процес загальноосвітньої школи, на основі ключових компетентностей як результату навчання.

Викладання болгарської мови в загальноосвітніх школах з контингентом учнів болгарського етнічного походження здійснюється у взаємозв’язку з вивченням державної мови України. Опанування болгарської літературної мови сприяє поглибленню в учнів знань болгарської культури, розширенню їх можливостей у засвоєнні українських та світових культурних цінностей, підвищенню їх загальної культури.

Програма спрямована на досягнення сукупності суттєвих комунікативних властивостей, які відповідають сучасним вимогам суспільства та потребам особистості: сприйняття болгарської мови як цінності, досягнення людської думки, складової світової культури; формування позитивної мовної ідентифікації, бажання та відчуття необхідності спілкуватися цією мовою та здатність її аналізувати, порівнювати болгарську та українську мови, болгарську літературну мову та діалекти, вміння контролювати свою мовну поведінку.

Викладання курсу болгарської мови спрямоване на досягнення таких **цілей**:

- навчити користуватися мовою як засобом спілкування та пізнання;
- удосконалити усну та письмову мовну діяльність, продуктивну та рецептивну діяльності (читання, слухання, говоріння, письмо), оволодіти культурою мовної поведінки (мовний етикет);
- сформувати почуття національної свідомості в учнів, виховати почуття патріотизму, поваги до державної та інших мов;

- прищепити учням інтерес до болгарської культури та традицій болгарського народу;
- формувати духовний світ дитини, її ціннісні орієнтацій та світогляд за допомогою збагачення активної й пасивної лексики;
- розвивати розумові здібності, пам'ять, увагу, відчуття самооцінки за допомогою мови (запам'ятовуючи конкретний мовний матеріал – слова, тексти, аналіз текстів з моральної теми, роздуми про твори аналогічної теми).

З огляду на зазначені цілі визначено такі завдання:

- засвоїти базові знання про мову та мовлення як основу для розвитку мовленнєвих навичок;
- збагатити словниковий запас учнів, засвоїти норми болгарської літературної мови (лексичні, граматичні, правописні, орфоепічні);
- сформувати загальнонаукові уміння та навички (робота з книгою, конспектування, користування довідниковою літературою);

Сучасна концепція вивчення болгарської мови як рідної в 5-9 класах загальноосвітньої школи базується на комунікативно-діяльнісному підході до організації навчання з предмета. Освітньо-виховне значення дисципліни визначається соціальною функцією мови, яка є важливим інструментом людського спілкування, пізнання дійсності та засвоєння болгарської національної культури.

За допомогою мови учень входить у мовний колектив і засвоює форми соціальної взаємодії. Мова формує понятійний апарат, розвиває пам'ять, абстрактне мислення, що забезпечує інтелектуальний розвиток дитини. Рідна мова допомагає дитині пізнати і виразити себе, оволодіти вмінням здійснювати самоаналіз, сприяє формуванню особистості.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів з кожного розділу та теми представлені за трьома компонгентами: знанннєвий, діяльнісний та оцінно-ціннісний.

Ключові (загальноосвітні) **компетентності** – це сукупність знань і навичок, яких потребує кожен учень як суб'єкт навчально-виховного процесу для самовизначення, загального розвитку і самореалізації.

Роль болгарської мови у формуванні ключових компетентностей

	Ключові компетентності	**Компоненти**

1	**Спілкування рідною мовою** .	**Уміння:** - використовує болгарську мову як рідну для духовного, культурного й національного самовияву; - володіє всіма видами мовленнєвої діяльності; - оцінює й осмислює ситуацію спілкування; - усно й письмово пояснює поняття, факти; - висловлює думки, почуття, погляди; - здійснює оптимальний добір мовно-виражальних засобів; - володіє засобами болгарської мови — її стилями, типами, жанрами; правильно вимовляє й пише слова, творить їх граматичні форми; - конструює речення й тексти; - дотримується норм етикету під час спілкування. **Ставлення**: - усвідомлення болгарської мови як рідної, як чинника національної ідентичності; - захоплення красою, естетичною довершеністю, багатством виражальних засобів болгарської мови; - сприйняття спілкування як цінності; - ціннісне ставлення до співрозмовників. **Навчальні ресурси:** - навчальні тексти, діалог, дискусія, проекти, які сприяють побудові висловлювань діалогічного характеру.
2	**Спілкування** **іноземними мовами**	**Уміння:** - виявляє в текстах запозичення з інших мов; - пояснює лексичне значення, правопис та особливості вживання слів іншомовного походження; - обговорює прочитані або прослухані мовою оригіналу та в перекладі болгарською фольклорні та літературні твори. **Ставлення:** - розуміння значення іноземної мови як засобу пізнання іншого світу та збагачення власного культурного досвіду; - розуміння потреби популяризувати Україну та прабатьківщину у світі засобами іноземних мов; - готовність до міжкультурного діалогу, відкритість до пізнання різних культур. **Навчальні ресурси:** - перекладні словники, тексти болгарськомовних перекладів літературних творів та оригінали.
3	**Математична компетентність**	**Уміння:** - розрізняє головну й другорядну інформацію; - оперує абстрактними поняттями;

		- встановлює причинно-наслідкові зв’язки; чітко формулює визначення та висуває гіпотези; формулює тезу й добирає аргументи; - перетворює інформацію з однієї форми на іншу (схему, таблицю, діаграму); доцільно й правильно використовує в мовленні числівники. **Ставлення:** - прагнення висловлюватися точно, логічно, послідовно; - бережливе ставлення до часу. **Навчальні ресурси:** - тексти, що містять роздум; - текст виступу, у якому наявна гіпотеза та її обґрунтування; - тексти, у яких наявні таблиці, схеми, діаграми тощо.
4	**Компетентності в природничих науках і технологіях**	**Уміння:** - критично оцінює відображені в наукових, художніх і публіцистичних текстах результати людської діяльності в природному середовищі; - швидко й ефективно шукає інформацію про довкілля, використовує різні види читання для здобуття нових знань; - спостерігає, аналізує, проводить мовні експерименти; - словесно оформлює результати досліджень; - визначає роль природи в житті людини; - використовує сучасні технології. **Ставлення:** - сприйняття природи як цінності; - готовність захищати довкілля, зберігати природні ресурси для сьогодення та майбутніх поколінь; - готовність опановувати новітні технології. **Навчальні ресурси:** - науково-пізнавальні й навчальні тексти природничого та технологічного змісту; - аналіз текстів природничо-екологічного змісту, опис експерименту, усні/письмові презентації в рамках дослідницьких проектів.
5	**Інформаційно-цифрова компетентність**	**Уміння:** - діє за алгоритмом, зокрема здійснює пошукову діяльність та аналіз мовних явищ; - складає план тексту; - впевнено й водночас критично застосовує інформаційно-комунікаційні технології для створення,

		пошуку, обробки, обміну інформацією з навчальною метою та в приватному спілкуванні; - грамотно й безпечно спілкується в інформаційному просторі; - розвиває медійну грамотність. **Ставлення:** - прагнення до гармонійного спілкування у віртуальному інформаційному просторі, критичне сприйняття інформації, поданої в ЗМІ; - прагнення дотримуватися правил роботи з інформацією (дотримання авторського права тощо). **Навчальні ресурси:** - дописи в соціальних мережах і коментарі до них; - план тексту; - медійні тексти.
6	**Уміння вчитися впродовж життя**	**Уміння:** - планує й організовує власну навчальну діяльність; - визначає мету навчальної діяльності та способи її досягнення; - читає, використовуючи різні види читання (ознайомлювальне, вибіркове, навчальне та ін.); - постійно поповнює власний словниковий запас; - користується різними джерелами довідкової інформації (словниками, енциклопедіями, онлайн-ресурсами); - здійснює самооцінювання результатів власної діяльності; - застосовує комунікативні стратегії відповідно до мети та ситуації спілкування. **Ставлення:** - сприйняття освіти, навчальних досягнень, зокрема у вивченні рідної мови, як цінностей, готовність удосконалювати знання мови і власне мовлення впродовж життя, розвивати мовне чуття; - розуміння ролі читання для власного розвитку; - усвідомлення потреби вчитися з метою самовдосконалення і самореалізації. **Навчальні ресурси:** - довідкова література; - електронні мережеві бібліотеки.
7	**Соціальна і громадянська компетентності**	**Уміння:** - аргументовано і грамотно висловлює власну громадянську позицію в суспільно-політичних питаннях; - запобігає конфліктам і вміє розв’язувати їх, досягає розумних компромісів. **Ставлення:**

		- сприйняття людської гідності як найвищої цінності; - повага до законів України, зокрема до норм українського мовного законодавства; - повага до правових норм; - усвідомлення необхідності конструктивної участі у громадському житті. **Навчальні ресурси:** - тексти соціально-політичного змісту; - інтерактивні технології навчання.
8	**Ініціативність і підприємливість**	**Уміння:** - презентує власні ідеї та ініціативи зрозуміло, грамотно, використовуючи доцільні виражальні мовні засоби; - використовує ефективні комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій; - оцінює економічні ініціативи та економічну діяльність. **Ставлення**: - готовність брати на себе відповідальність; - розуміння ролі комунікативних умінь для успішної професійної кар'єри. **Навчальні ресурси:** - тексти, які містять моделі ініціативності; ділові папери (план роботи, звіт, резюме, заява тощо), самопрезентація.
9	**Загальнокультурна грамотність**	**Уміння:** - використовує болгарську мову для духовного й культурного самовиявлення; - дотримується норм болгарської літературної мови та мовленнєвого етикету; - використовує досвід взаємодії з творами мистецтва в життєвих ситуаціях; - створює тексти, виражаючи власні ідеї, досвід і почуття та використовуючи художні засоби; - добирає літературу для читання з метою одержання насолоди та користі від прочитаного. **Ставлення:** - сприйняття літературного твору як засобу збагачення особистого емоційно-чуттєвого досвіду, отримання естетичного задоволення від творів мистецтва; - зацікавленість світовими культурними набутками, повага до розмаїття культурного вираження різних народів. **Навчальні ресурси:** - твори мистецтва; - дослідницькі проекти.

10	**Екологічна грамотність і здоровий спосіб життя**	**Уміння:** - дотримується здорового способу життя; - враховує вплив слова на психічне здоров'я людини; - відповідально використовує мовні виражальні засоби; - застосовує комунікативні стратегії для протистояння деструктивним та маніпулятивним впливам, що є загрозою для здорового способу життя; - виявляє толерантність до різних поглядів, співчуває; - конструктивно спілкується в різних соціальних середовищах; - бережливо ставиться до природи. **Ставлення:** - сприймання здоров'я як загальнолюдської цінності; - бажання дотримуватися здорового способу життя; - усвідомлення значення навколишнього середовища для життя і здоров'я людини; - готовність зберігати природні ресурси. **Навчальні ресурси:** - тексти, які сприяють гармонізації психоемоційного стану; - художні твори, які містять моделі досягнення соціальної захищеності, кар'єрного зростання.

З метою формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння у реальних життєвих ситуаціях призначені наступні змістові лінії. Змістова лінія **"Екологічна безпека та сталий розвиток"** націлена на формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь. Реалізація змістової лінії **"Громадянська відповідальність"** сприятиме формуванню відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства. Вивченням питань, що належать до змістової лінії **"Здоров'я і безпека"** прагнуть сформувати учня як духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінного члена суспільства, який здатний дотримуватися здорового способу життя і формувати безпечне життєве середовище. Змістова лінія "**Підприємливість та фінансова грамотність"** націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо).

Характерною особливістю вивчення болгарської мови є використання знань та навичок, здобутих на уроках української мови, застосування прихованих і відкритих порівнянь лінгвістичних явищ у споріднених мовах, а також порівнянь діалектної та літературної форми болгарської мови. Навчання має на меті розширити лінгвістичний обсяг знань учнів, сформувати уміння бачити спільні та відмінні риси між мовами.

Зміст програми побудований на чотирьох взаємопов'язаних складових:

- мовленнєвій,
- мовній,
- соціокультурній,
- стратегічній (діяльнісній).

Мовленнєва складова дає матеріал для роботи над розвитком в учнів мовних навичок, які надають різні види мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо, переклад). Ця робота проводиться протягом навчального року, її планування здійснюється таким чином, щоб усі види мовленнєвої діяльності були достатньою мірою представлені в планах.

Тематика текстів для читання та аудіювання, діалогу й монологічного висловлювання учнів визначається відповідно до основних сфер використання мови. А саме:

- особистісної – «Я і моя країна», «Друзі», «Здоров'я», «Канікули», «Дозвілля» тощо;
- громадської – „Моє рідне село (моє місто)", „Україна - наш спільний дім", „Болгарія", „Природа та пори року", „Флора і фауна", „Особливості природи України і Болгарії", „Охорона природи та заповідники", „Подорожі та комунікації", «Соціальна активність молоді», „Мої громадські обов'язки"; „Як я собі уявляю майбутнє України та Болгарії"; „Права людини та права дитини", повага до прав інших осіб, права національних меншин України, мистецтво, традиції, музеї, традиційні ремесла українців і болгар; загальнодержавні та державні свята;
- освітньої – шкільне життя, бібліотека, роль освіти в житті людини, Закон України «Про освіту», типи навчальних закладів в Україні і Болгарії;
- професійної – професії моїх батьків, професія і покликання, вибір професії, робота за кордоном.

Під час роботи з текстом увага повинна бути зосереджена на фактичному змісті, темі, основній ідеї тексту, причинно-наслідкових зв'язках, засобах виразності. Слід навчити учнів пов'язувати зміст тексту з власним життєвим досвідом, висловлювати свої думки щодо змісту та форми почутого і прочитаного.

Робота з текстом відбувається у напрямі від структури, форми твору (композиція, тип) до змісту. Від аналізу тексту учні переходять до створення власного тексту (за планом, запропонованим викладачем, а потім і за власним планом). Творчі роботи повинні бути написані в різних жанрах – нарис, есе, оповідання та інші. Особлива увага приділяється роботі з художнім текстом. Тут учні знайомляться з естетичною функцією слова.

Мовна складова програми передбачає формування знань про мову та мовні навички. Знання мовних одиниць використовуються не стільки для мовного аналізу, скільки для організації регулярних робіт з розвитку лексичних, граматичних навичок і навичок правильної вимови і письма учнів.

Мовний матеріал в програмі для 5-9 класів є продовженням роботи, розпочатої в початковій школі. Ось чому матеріали про звуки і букви, склад слова, лексичне значення слова, фразеологічні словосполучення, основні знання з граматики, подаються у програмі 5-го класу і є повторенням та розширенням вже вивченого.

Програма містить розділи з лексикології та фразеології, морфології, синтаксису і стилістики. Це забезпечує комплексне вивчення слів, речень, тексту, дозволяє не відокремлювати знання про мову від розвитку мовленнєвих навичок. За таким принципом побудови створюються умови для поліпшення опанування літературно-стилістичних норм, формування вміння розрізняти літературні та діалектні форми болгарської мови, аналізу змін, що відбуваються під впливом функціонування російської та української мов. Мовні одиниці розділяються і реалізуються в дії під час складання тексту.

Робота з **орфографії** передбачає розвиток орфографічної уважності, вміння переписувати і порівнювати записане зі зразком, використовувати орфографічні та пунктуаційні правила. У процесі формування орфографічних навичок використовуються порівняння між українською, російською та болгарською мовами.

Соціокультурна складова навчання включає в себе ознайомлення учнів з особливостями соціальних і національно-культурних відносин між людьми, розвиток в учнів уміння дотримуватися норм, що регулюють суспільні відносини. Учні знайомляться з тим, що в Україні живуть

представники різних етнічних груп, носії різних мов і культур. Учні повинні отримати широкий спектр знань про особливості національної поведінки, спілкування, використання мовного етикету і невербальних сигналів. Крім того, на уроках болгарської мови основна увага приділяється культурі болгарського народу, відносинам між українською і болгарською культурами.

Важливим завданням соціокультурної складової навчальної програми є формування толерантності, доброзичливого ставлення учнів до представників інших культур, розвиток навичок спілкування з людьми інших національностей. Така діяльність передбачає поглиблену роботу над лексикою, яка відбиває реалії життя народу: назви предметів домашнього вжитку (їжа, одяг, ювелірні вироби тощо), народні звичаї; свята, а також слова, які означають моральні і духовні цінності. Необхідним є аналіз фразеологічних висловлювань, приказок, прислів'їв, формул мовленнєвого етикету, які відображають етнокультурний колорит, показують специфіку національного характеру і побут народу. Для виконання цієї змістової лінії навчання вчителі повинні використовувати тексти про духовну та матеріальну культуру болгарського народу, про його традиції, звичаї, літературу і мистецтво. Зміст соціокультурного блоку включає проблематику та конкретизацію проблематики для кожного класу.

Стратегічна (діяльнісна) складова змісту передбачає розвиток загальних навчальних навичок, а також оволодіння учнями стратегіями для здійснення успішної мовної діяльності. Навчальні навички включають в себе організаційні, контрольні, загальні пізнавальні та мовленнєві вміння.

Важливо, щоб учні навчилися пов'язувати основні етапи створення тексту: орієнтовне планування–реалізація–контроль.

Стратегічні навички допомагають успішно виконувати завдання мовного спілкування. Стратегії дозволять використовувати можливості мовної підготовки і уникати неприємностей у разі недостатнього володіння необхідними мовними засобами.

Діяльнісна змістова лінія є багатомірною системою найважливіших інтелектуальних умінь і навичок, необхідних для формування загальної культури учнів, їх готовності до пізнавальної і творчої діяльності та саморозвитку. Формування цих умінь, які є невід’ємною складовою мовних і мовленнєвих умінь і навичок, відбувається переважно на уроках рідної мови. Вивчення кожної теми, яка становить органічну єдність мовної теми та вираженого в тексті екстралінгвістичного змісту, відбувається у декілька етапів:

1) мотивація вивчення матеріалу;
2) сприймання на слух (аудіювання), читання тексту, робота над його змістом;

3) видокремлення й дослідження мовної форми, за допомогою якої виражено екстралінгвістичний зміст в аспекті мовної теми, що вивчається;
4) опрацювання мовного матеріалу, формування мовних і мовленнєвих умінь і навичок;
5) підбиття підсумків уроку, домашнє завдання з коментарем учителя щодо його виконання.

Викладання болгарської мови носить **міжпредметний характер**. Він визначається насамперед тим, що навчання побудовано на основі опорних знань та навичок з української та російської мов. Під час роботи широко використовуються літературні тексти і знання з літератури. Вивчення мови відбувається з широким залученням матеріалів з історії, географії, музики, мистецтва тощо. У програмі кожного класу як окремий вид діяльності представлений переклад з української (російської) мови на болгарську мову.

Міжпредметний зв’язок сприяє використанню знань про стилі мови під час аналізу текстів з підручників з інших предметів: через окремі стилістичні приклади встановлюються загальні закономірності функціонування мови. Особистість учня збагачується інтелектуально, морально та естетично під час ознайомлення з художніми та науковими текстами. Ці тексти використовуються з метою здійснення рецептивної, репродуктивної і, головне, продуктивної, творчої, мовленнєво-виражальної діяльності. У порівнянні з іншими функціональними стилями підкреслюються особливості художнього тексту (подібності та відмінності) – його естетичний бік, виражений в мовних особливостях, основних особливостях тексту, мовному етикеті в різних комунікативних сферах.

Вивчення болгарської мови повинно сприяти самовираженню особистості учня, розширенню його пізнавальної діяльності. Зростає роль різних видів самостійної роботи, роботи в парах або у великих групах. Це дозволяє всім учням активно працювати, висловлювати й обґрунтовувати власну думку, прислухатися до поглядів інших дітей, порівнювати різні точки зору. Все повинно бути пов'язано з особистим досвідом учнів, бути цікавим і важливим для них.

Вивчення болгарської мови в школах з навчанням українською має сприяти оптимальному розвитку мови підлітків, їх комунікативно-мовленнєвих здібностей; формуванню інтересу до навчання, залученню до болгарської культури в єдності з українською та світовою культурою.

У програмі подано орієнтовний розподіл навчальних годин. Резервний час учитель використовує самостійно за власним розсудом.

Пояснителна записка

Програмата е предназначена за обучение по български език в 5-9 клас на общообразователните учебни заведения с украински език на обучение, които изучават български език. като предмет. Дадената програма е разработена въз основата на принципа на приемственност и перспективност и е съобразена с постиженията на учениците, които са резултат от обучението по български език в началната степен на обучение. Учебното съдържание е подбрано в съответствие с Държавния стандарт за общото средно образование с отчитане на държавните изисквания за нивото на общообразователна подготовка на учениците. Така целта на базовото общо средно образование е развитие на образована личност, която владее творчески потенциал към обучение, инициативност към саморазвитие и самообучение в условията на глобалните промени и предизвикателства, способността да се идентифицира като важна и отговорна част от украинското общество, която е готова да променя и отстоява националните ценности на украинския народ. А важен фактор в развитието на такава личност е формирането в учениците умения да използват знанията си в реални жизнени условия, по време на решаването на практическите задачи и способността да определят и доказват собствена жизнена позиция. Важно средство за реализиране на посочената цел е въвеждане на компетентностния поход в учебния процес на общообразователното училище, въз основа на ключовите компетенци като резултат на обучението.

Обучението се осъществява във взаимодействие с обучението по официален държавен език и литература на Украйна. Общата насоченост е към постигането на такава комуникативна същност, която е в съответствие с изискванията на обществото и потребностите на личността; към подготовката на личности, които възприемат българския език като ценност, като постижение на човешката мисъл и изпитват стремеж и потребност да общуват на този език, като умеят да анализират, да съпоставят българския и украинския език, българския книжовен език и диалектитите, умеят да контролират своето речево поведение, без да объркват езиците.

Основните ***цели*** на обучението са:

- развитие на умението да ползват езика като средство за общуване и познание;
- усъвършенстване на устната и писмената речева дейност, на продуктивната и рецептивната дейност (четене, слушане, говорене, писане), овладяване на културата на речево поведение (речевия етикет);
- формиране на националното самосъзнание на учениците, както и възпитание в патриотизъм като граждани на Украйна, уважение към държавния език и към другите езици;

- приобщаване към българската култура и традиции;
- формиране на духовния свят на детето, на ценностните му ориентации и мирогледа с помощта на разширения активен и пасивен речник;
- развитие на мисловните способности, на паметта, на вниманието, на способността за самооценка с помощта на езика (чрез запомняне на конкретната езикова материя – ду-ми, текстове, анализ на текстове с нравствена тематика, размисли върху съчинения по подобна тема).

Постигането на тези цели предполага решаването на следните ***задачи*:**

- усвояване от учениците на определен кръг от знания за езика и речта като основа за развитие на речеви навици;
- обогатяване на лексикалния запас на учениците, усвояване на нормите на българския книжовен език (лексикални,граматични,правописни и правоговорни норми);
- формиране на общонаучни умения и навици (работа с книга, конспектиране, използване на справочна литература);

Съвременната концепция за обучението (възпитанието) по български език (роден) в 5-9 клас на общообразователното училище се основава на комуникативно-дейностния подход в организирането на обучението по предмета. Образователно-възпитателното значение на предмета се определя от социалната функция на езика, който е основно средство на човешкото общуване, за опознаване на реалността и усвояване на националната култура на българския народ.

Чрез езика ученикът навлиза в езиковия колектив и усвоява езиковите норми. Езикът формира понятийния апарат, развива паметта, абстрактното мислене т.е. осигурява интелектуалното развитие на детето. С помощта на родния език детето се самоопознава, овладява навици за самоанализ и самоизразяване, т.е. формира се като личност.

Очакваните резултати от учебно-познавателната дейност на ученика от всеки раздел и тема са представени в три компонгента: компонент на знанието, дейностен компонент и стойностно-оценъчен компонент.

Ключови (общообразователни) **компетентности** – са съвкупност от знания и навици, които са необходими за всеки ученик като субект на учебно-възпитателния процес за самоопределение, общо развитие и самореализация.

Ролята на българския език за формирането на ключови компетентности

	Ключови компетентности	**Компоненти**

1	**Общуване на роден език** .	**Умения:** - използва българския език като роден за духовна, културна и национална самоизява; - знае всички видове речева дейност; - оценява и осмисля ситуацията на общуването; - устно и писмено обяснява понятия, факти; - изразява мисли, чувства, възгледи; - прави оптимален избор на езиково-изразни средства; - владее със средствата на българския език — неговите стилове, типове и жанрове; вярно изговаря и пише думите, образува техните граматични форми; - съставя изречения и текстове; - спазва нормите на етикета по време на общуването. **Отношение**: - осъзнаване на българския език като роден и като фактор за национална идентичност; - възхищение от красотата, естетическото съвършенство, богатството на изразните средства на българския език; - ценностно отношение към общуването; - ценностно отношение към събеседниците. **Учебни ресурси:** - учебни текстове, диалози, дискусии, проекти, които способстват за построяване на изказвания с диалогичен характер.
2	**Общуване на чужди езици**	**Умения:** - определя в текстовете заемки от чужди езици; - обяснява лексикалното значение, правописа и собеностите при използване на заемките;

		- обсъжда прочетени или прослушани фолклорни и литературни текстове в оригинала или в превода на български език. **Отношение:** - осъзнаване значението на чуждия език като средство за запознаване с друг свят и за обогатяване на културния си опит; - осъзнаване на необходимостта от популяризирането на Украйна и прародината си в света със средствата на чужди езици; - готовността към междукултурен диалог, изучаване на различни култури. **Учебни ресурси:** - преводни речници, оригинали и българоезични преводи на литературни текстове.
3	**Математична компетентност**	**Умения:** - различава основна и второстепенна информация; - оперира с абстрактни понятия; - определя причинно-следствени връзки; точно формулира определения и изказва хипотези; формулира теза и я подкрепва с аргументи; - трансформира информацията от една форма в друга (схема, таблица, диаграма); уместно и вярно използва в речта си числителни имена. **Отношение:** - желание на учениците да се изразяват точно, логично, последователно; - желание да спестява време. **Учебни ресурси:** - текстове, които съдържат разсъждение; - изказване, което съдържа хипотезата и нейното обосноваване;

		- текстове, които съдържат таблици, схеми, диаграми и т.н.
4	**Компетентности в естествените науки и технологии**	**Умения:** - критично оценява представените в научни, художествени и публицистични текстове резултати от човешката дейност в естествена среда; - бързо и ефективно търси информация за околната среда, използва различни видове на четене за придобиване на нови знания; - наблюдава, анализира, извършва езикови експерименти; - оформя резултати на изследванията с помощта на езикови средства; - определя ролята на природата в човешкия живот; - използва съвременни технологии. **Отношение:** - ценностно отношение към природата; - готовност да защитава околната среда, запазва природните богатства за днешните и бъдещите поколения; - готовност за овладяване на най-нови технологии. **Учебни ресурси:** - научно-познавателни и учебни текстове с естественонаучно и технологично съдържание; - анализ на текстове с естественонаучно екологическо съдържание, описание на експеримента, устни/ писмени презентации в рамките на изследователските проекти.
5	**Информационно-цифрова компетентност**	**Умения:** - работи в съответствие с алгоритъма като извършва изследователска дейност и анализ на езиковите средства; - съставя план на текста;

		- уверено и същевременно критично използва информационно-комуникативни технологии за създаване, търсене, обработване, обмяна на информацията с учебна цел и в лично общуване; - грамотно и безопасно общува в информационното пространство; - развива медийна грамотност. **Отношение:** - опити за грамотно общуване във виртуалното информационно пространство, критично възприемане на информацията, представена в СМИ; - спазване на правилата в работата с информацията (опазване на авторското право и т.н.). **Учебни ресурси:** - съобщения в социалните мрежи и коментарии към тях; - план на текста; - медийни текстове.
6	**Умения да се учат през целия си живот**	**Умения:** - планира и организира собствената учебна дейност; - определя целта на учебната дейност и средствата за нейната реализация; - чете, използвайки различни видове четене (познавателно, избирателно, обучаващо и т.н.); - постоянно обогатява лексикалния си запас; - ползва различни източници на информация (речници, енциклопедии, онлайн-ресурси); - прави оценка на собствената си дейност; - използва комуникативни стратегии в съответствие със ситуацията на общуването. **Отношение:** - ценностно отношение към образованието, учебните достижения, към изучаването на родния език, готовност да задълбочават езиковите знания и собствената реч през целия си живот, да

		развиват усет към езика; - осъзнаване ролята на четенето в развитието на личността; - усещане на нуждата от обучение с цел самосъвършенстване и самореализация. **Учебни ресурси:** - справочници; - електронни мрежеви библиотеки.
7	**Социална и гражданска компетентности**	**Умения:** - аргументирано и грамотно изказва своята гражданска позиция по обществено-политически въпроси; - предотвратява конфликтни ситуации и умее да ги решава, постига компромиси. **Отношение:** - отношение към човешкото достойнство като към най-висша ценност; - уважение към законите на Украйна, в това число и към нормите на украинското езиково законодателство; - уважение към правовите норми; - осъзнаването на необходимостта от конструктивно участие в обществения живот. **Учебни ресурси:** - текстове със социално-политическо съдържание; - интерактивни технологии в процеса на обучението.
8	**Инициативност и предприемчивост**	**Умения:** - точно, грамотно представя собствени идеи и инициативи, използвайки подходящи езикови изразителни средства; - използва ефективни комуникативни стратегии за формулиране на собствени предложения;

		- прави оценка на икономически инициативи и икономическа дейност. **Отношение**: - готовност да поемат отговорност; - осъзнаване ролята на комуникативните умения за успешна професионална кариера . **Учебни ресурси:** - текстове, които съдържат модели на инициативност; официални документи (план на работа, отчет, резюме, молба и т.н.), самопрезентация.
9	**Общокултурна грамотност**	**Умения:** - използва българския език за духовна и културна самоизява; - спазва нормите на българския книжовен език и речевия етикет; - използва опита на взаимодействието с произведенята на изкуство във всекидневието; - създава текстове като изказва собствени идеи, опит и чувства с използване на художествени стредства; - подбира литература за четене с цел да получи удоволствие и полза от прочетеното. **Отношение:** - възприемане на литературното произведение като средство за обогатяване на личностния емоционален опит, получаване на естетическо удоволствие от произведенията на изкуството; - интерес към световните културни постижения, уважение към разнообразието на културните изяви при различните народи. **Учебни ресурси:** - произведения на изкуството; - изследователски проекти.

10	**Екологическа грамотност и здравословен начин на живот**	**Умения:** - спазва здравословен начин на живот; - отчита влиянието на думата върху психическото здраве на човека; - отговорно използва езикови изразителни средства; - използва комуникативни стратегии, за да устоява на деструктивни и манипулативни влияния, които стават заплаха за здравословния начин на живот; - проявява толерантност към различни гледни точки, съчувства; - конструктивно общува в различни социални среди; - гриже се за природата. **Отношение:** - осъзнаване, че здравето е общочовешка ценност; - желание да спазва здравословен начин на живот; - осъзнаване на значението на околната среда за живота и здравето на човека; - готовност да запазва природните богатства. **Учебни ресурси:** - текстове, които спомагат за хармонизиране на психоемоционалното състояние; - художествени произведения, които съдържат модели за постигане на социална защита, кариерен ръст.

С цел формиране при учениците способността да използват знания и умения в реални жизнени ситуации са въведени следващите съдържателни линии. Съдържателната линия **"Екологична безопасност и устойчиво развитие"** е насочена на формиране при учениците на социална активност, отговорност и екологична съзнателност, готовност да вземат участие в разрешаването на въпрооси за запазване на околната среда и развитие на обществото, осъзнаване на важността на устойчивото развитие на бъдещите поколения. Реализиране на съдържателната линия

"Гражданска отговорност" ще способства за формиране на отгововорни членове на общността и обществото, които разбират принципите и механизмите на функционирането на обществото. Изучаването на въпросите, които отнасяме към съдържателната линия **"Здраве и безопасност",** имат за цел да формират учениците като духовно, емоционално, социално и физически пълноценни членове на обществото, които са способни да водят здравословен живот и да създават безопасна жизнена среда. Съдържателната линия "**Предприемчивост и финансова грамотност"** има за цел формиране на лидерски инициативи, способни успешно да действат в технологична бързосменяща се среда, възможността за по-добро разбиране на младото поколение украински граждане на практическите аспекти, свързани с финансовите въпроси. (реализиране на спестявания, инвестиране, заеми, за страховки и др.).

Характерни особености на обучението по български език са използването на знания, умения и навици, получени в часовете по украински език, широкото използване на скрити и открити съпоставки на езикови явления в сродните ни езици, както и съпоставянето на диалектните и литературните форми на българския език. Обучението е призвано да разшири лингвистичния кръгозор на учениците, да формира умения за откриване на приликите и разликите между езиците.

Съдържанието на програмата е структурирано в четири взаимосвързани линии:

- речева,
- езикова,
- социокултурна,
- стратегическа (дейна).

Речевата линия дава материал за развитие у учениците на речеви умения, които осигуряват различни видове речева дейност (слушане, говорене, четене, писане, превод). Тази работа се осъществява в течение на учебната година и при планирането трябва да се разпредели така, че всички видове речева дейност да бъдат достатъчно представени в плановете.

Тематиката на текстовете за слушане и четене, диалозите и монологическите изказвания на учениците се определят в съответствие с основните сфери на използване на езика. А именно:

- персонална: аз и моята родина, приятели, здраве, ваканция, свободно време, покупки, и др.;

- публична: моето родно село (моят град), Украйна – нашия общ дом; България; природа; сезони, животински и растителен свят, особености на природата в Украйна и България; отношение към природата, опазване на природата; резервати, пътувания, пътешествия, средства за комуникация, обществена активност на младите; моите обществени задължения; как си представям бъдещото на Украйна, България; правата на човека, правата на детето; уважаване правата на другите, правата на националните малцинства на Украйна, изкуство, народни традиции, музеи, традиционни занаяти на украинци и българи; общодържавни и народни празници;
- образователна: училищният живот, библиотеката, ролята на образованието в живота на човека, законът на Украйна за образованието, типове учебни заведения в Украйна и в България;
- професионална: професиите на родителите ми, професия и призвание, избор на професия, работа в чужбина.

При работа с текста (при възприемането и създаването му) вниманието трябва да е насочено към фактическото съдържание, темата, основната мисъл на текста, причинно-следствените връзки, изобразително-изразителните средства. Следва учениците да се учат да свързват съдържанието на текста със собствения жизнен опит, да изказват свои оценъчни виждания по повод на съдържанието и формата на чутото и прочетеното.

Работата с текста започва от структурната, формалната му страна (структура, композиция, тип) към съдържателната. От анализа на чужд текст, учениците минават към създаването на собствен текст (по план, предложен от учителя, после по собствен план). Творческите работи се пишат в различни жанрове – есе, очерк, разказ и други. Особено място се отделя на работата с художествен текст. Тук учениците се запознават с естетическата функция на словото.

Езиковата линията предполага формиране на знания за езика и езикови умения. Знанията за езиковите единици се използват не толкова за езиков анализ, колкото за организацията на редовна работа за развитие на лексически, граматически навици и навици за правилно произнасяне и писане от учениците.

Езиковият материал в програмата за 5-9 клас е продължение на започната работа в началната степен на обучение. Затова материалът за звуковете и буквите, за състава на думата, лексикалното значение на думата, значение на фразеологическите словосъчетания, елементарните сведения по граматика се дават в програмата за 5 клас като повторение и разширение.

Програмата включва раздели по лексикология и фразеология, морфология, синтаксис и стилистика. Това позволява да се осигури комплексна работа върху думите, изречението, текста и да не се откъсват формирането на знанията за езика и езиковите умения, от развитието на речевите умения. По този начин се създават условия за по-лесно овладяване на книжовно-стиловите норми и формиране на умения за разграничаване на книжовните и диалектните форми на българския език, както и за преодоляване на отклоненията под влияние на руския и украинския език. При това езиковите единици се отделят и осъзнават в действие, в процеса на построяването на текста.

Работата по **правопис** предполага развитие на правописна наблюдателност, умение да преписват и да сравняват написаното с образец, да се ръководят и използват изучените правописни и пунктуационни правила. При формирането на правописни навици се използва съпоставката между украински, руски, български езици.

Социокултурната линия на обучението предполага запознаване на учениците с особеностите на социалните и национално-културните отношения между хората; развитие на уменията на учениците да спазват нормите, които регулират обществените отношения. Учениците се запознават с това, че в Украйна живеят представители на различни националности, носители на различни езици и култури. Учениците трябва да получат широк кръг знания за националните особености на поведение, общуване, използване на речев етикет и неречеви сигнали. При това в часовете по български език основно внимание се отделя на културата на българския народ, на взаимовръзката между украинската и българската култура.

Важна задача при работата върху социокултурната линия в съдържанието на обучението е формиране у учениците на толерантност към другата култура, умение да я ценят, възпитание на доброжелателно отношение към хората, принадлежащи към друга култура, развитие на умения да общуват с хората от други националности. Такава дейност предвижда задълбочена работа върху лексиката, свързана с реалиите на народния живот: названия на битови предмети (храна, облекло, украшения и др.), народни обичаи, празници; а също така думи, които означават морални, духовни ценности. Необходимо е да се анализират фразеологически изказвания, пословици, поговорки, формули на речевия етикет, които имат етнокултурен колорит и показват характера и бита на народа.

За да изпълни тази линия от съдържанието на обучението учителят трябва да използва текстове, съдържащи сведения за духовната и материална култура на българския народ, за традициите, обичаите, литературата и изкуството. В социокултурната линия е представена проблематиката и конкретизацията й за всеки клас.

Стратегическата (дейна) линия на съдържанието на обучението предполага развитието на общоучебни навици, а също овладяване от учениците на стратегии за успешна речева дейност. Общоучебните умения включват организационни, контролно-оценъчни, общопознавателни, общоречеви умения.

Важно е учениците да се научат да съотнасят основните етапи при създаването на текст – планиране – реализация - контрол.

Стратегическите умения помагат за успешното изпълнение на речевите задачи на общуването. Стратегиите позволяват да се използват възможностите на речевата подготовка и да се излезе от затруднения в случай на недостатъчно владеене на нужните езикови средства.

Стратегическата (дейна) линия е многомерна система от най-важни интелектуални умения и навици, необходими за формиране на общата култура на учениците, тяхната готовност за познавателна и творческа дейност и саморазвитие. Формирането на тези умения, които са много важна част от формирането на езиковите и речевите умения, навици, става в часовете по роден език. Изучаването на всяка тема, която е органично единство на езиковите теми и изразеното в текста екстралингвистично съдържание, се състои от няколко етапа:

1) мотивация за изучаване на материала;
2) възприемане на слух (аудиране,) четене на текста, работа върху неговото съдържание;
3) откриване и анализ на езиковата форма, с помощта на която е изразено екстралингвистиното съдържание на основата на изучаваната езикова тема;
4) работа върху езиковия материал, формиране на езиковите и речевите умения и навици;
5) резултати от урока, задачи за домашна работа, коментари на учителя за изпълнението й.

Обучението по български език е свързано с други училищни дисциплини. **Междупредметните връзки** са обусловени, преди всичко от това, че обучението се осъществява въз основа на опорни знания и умения по украински и руски езици. В работата по езика широко се използват художествени текстове и знанията по литература, т.е. осъществява се тясна връзка с учебната програма по литература. Освен това, обучението по език се реализира с използване на материали по роден край, история, география, музика, изобразително изкуство, трудово обучение. В програмата за всеки клас като вид дейност е включен и преводът от украински (руски) език на български език.

Междупредметните връзки способстват за използването на знания за стиловете на речта при анализа на текстовете от учебниците по други предмети: чрез частно-стилистични прояви се откриват общи закономерности във функционирането на езика. Личността на ученика

се обогатява интелектуално, морално и естетически, обогатяват се чувствата на ученика. Текстовете се дават за рецептивна, репродуктивна и преди всичко за продуктивна, творческа, мисловна, речево изразена дейност. На фона на другите функционални стилове се подчертават особеностите на художествения текст (общото и различното) – естетическата му страна, изразена в езиковите особености, основните признаци на текста; речевия етикет в различни комуникативни сфери.

Обучението следва да дава възможност за изява на индивидуалността на ученика, чрез учебното съдържание да се осъществява познавателна дейност. Оттук нараства ролята на разнообразните видове самостоятелна работа, работа по двойки или в по-големи групи. Това дава възможност всички ученици активно да работят, да изразяват и аргументират своите лични мисли, да се вслушват в мнението на другите, да сравняват различни гледни точки. Всичко трябва да бъде свързано с личния опит на ученика, за да бъде интересно и важно за него.

Усвояването на български език в училищата с украински език на обучение трябва да съдейства за оптималното езиково развитие на подрастващите; да развива комуникативно-речевите им компетенции, да формира интерес към овладяването на езици, да приобщава учениците към българската култура в единство с украинската и световна култура.

В програмата е представено разпределение на учебните часове. Резервните часове учителят използва по собствена преценка.

5 клас

(2 часа седмично, 70 часа годишно, от тях 4 часа по преценка на учителя)

РЕЧЕВА ЛИНИЯ

(31 час)

Очаквани резултати от учебно-познавателната дейност на ученика	Съдържание на учебния материал
Компонент на знанието: Ученикът: • да различава понятията език и реч, общуване, видове речева дейност; • да се ориентира в условията на общуване; • да спазва основните изисквания за общуване; • да определя признаците на текста; • да анализира текста: да определя неговата тема и основната мисъл, да изяснява последователността на изреченията, да установява дали дадените изречения са текст; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да съгласува своето речево общуване със ситуацията и правилата на общуване; да изпълнява ролеви игри, свързани с различни комуникативни ситуации; • да участва в различни ситуации на общуване, • да използват езиковите средства от ситуацията на общуване в съответствие с нея; • да определя отразява ли заглавието темата и основната мисъл на текста, да подбира заглавие на текста. ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да наблюдава и коментира различни интонационни модели с оглед на ситуацията на общуване; ● да разбира зависимостта на езиковите средства от ситуацията на общуване;	**Общуване** Р ечева ситуация. Обща характеристика на устното и писменото общуване. Основни правила на общуването. Запознаване с изискаванията за общуване. (съдържателност, логичност, последователност, богатство, точност, изразителност, уместност, правилност). Текст. Тема и основна мисъл на текста. Текст-повествование, текст-описание, текст-разсъждение. Особености при построяване на текста: въз основа на личен опит, описание на отделни предмети, животни, елементарни разсъждения (повторение, задълбочаване на знанията и усъвършенстване на уменията.)

Компонент на знанието: Ученикът: • да различава слухово звуковете в подобни, но не еднакви по звучене думи и словосъчетания и различни по цел на изказване и интонация изречения; в завършени и незавършени изречения; в текстове, отнасящи се към художествения стил; • да определя речевата ситуация на прослушания текст, като прилага знанията си за речева ситуация и участниците в общуването; • да разбира смисъла и значението на слухово възприетия текст; • да разбира смисъла, причинно-следствените връзки, основната мисъл на текста; • да разбира основния смисъл на текста, да го разделя на смислови части; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да сравнява при слушане българските и украинските обичаи, описани в текста; • да следва инструкциите към задачите на текста, да избира един от предложените варианти за отговор на въпроси по текста; • да формулира отговори в съответствие с учебната ситуация; • да осмисля текста като средство за общуване; • да умее да изслушва събеседника си, да разбира темата на текста; • да извлича съществената информация от текста. ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да дава оценка на чутото; • да изразява устно мнение по въпроси от училищния живот; • да възприема образния език, особеностите и емоционалния тон на художествения текст;	**Аудиране** Особености на слушането като вид речева дейност. Слушане и разбиране на художествен текст. Аудиране на съобщения, пояснения на учителя, отговори на учениците, несложни текстове от различен жанр и тип (основно с опора в текста); Общуване по планирана социокултурна тематика. Избирателно аудиране на отделни фрагменти (изречения) от текста. Определяне на темата и основната мисъл на текста. Подбиране на заглавие, разделяне на текста на смислови части. Осмисляне на фактическото съдържание и причинно-следствените връзки в текста. Разбиране на прослушания текст (избор на верен отговор от няколко дадени). Формиране на зрителни представи и възприемане на емоционалния тон и образния език на художествения текст.

Компонент на знанието: Ученикът: • да чете на глас изразително текстовете, включени в програмата след проведена съвместно с учителя работа по изпълнителски анализ; • да чете достатъчно бързо, с добра дикция в съответствие с правоговорните и интонционните норми; • да чете наум и да разбира съдържанието на текста – след предварителна лексикална работа, зададени въпроси, даден план и др.; • да усъвършенства четенето на глас и наум; • да разбира и запомня съдържанието, причинно-следствените връзки, основната мисъл на текста; • да чете и предава информация на съучениците си, получена от различни информационни източници /радио, телевизия, кино, интернет и др./; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да коментира значението на прочетения текст: да следва инструкциите към текста, да избира един от предложените варианти на отговор на въпрос по текста, да дели текста на части; • да съставя кратък план на прочетеното; • да презразказва прочетеното по план; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да се учи да прогнозира съдържанието, да характеризира действащите лица, да дава оценка на прочетеното; • при четене на литературни творби с описания на природни картини да отчита как му въздейства пейзажът, нарисуван от автора; • да си представя в образи прочетеното;	**Четене** Формиране на читателски интерес и потребност от четене на книги. Четенето като вид речева дейност. Изразително и правилно четене на глас съобразно нормите и аудиторията. Развитие на характеристиките за техника на четене: правилен изговор на отпечатан (написан) текст, знаене и правилна употреба на правилата за четене. Отработване на техниката за четене на глас. Точно възприемане и разбиране при бързо четене на думи, които се различават в българския и украинския език; Четене наум (скорост, разбиране, запомняне), разбиране на текстове от художествен и разговорен стил. Определяне на темата и основната мисъл на текста. Определяне на фактическото съдържание и причинно-следствените връзки в текста Отговор на въпроси по съдържанието на текста. Откриване на смисловите опори (ключови думи или изречения) в текста. Разделяне текста на смислови части. Установяване на смисловите връзки между отделните факти в текста. Съставяне на кратък план. Разширяване на речниковия запас на учениците. Работа с книга. Съдържание на книга, вестник, списание. Речникови статии от правописен и двуезичен речник.

Компонент на знанието: Ученикът: • да възпроизвежда прослушани и прочетени диалози; • да отговаря на въпросите на учителя, като се съобразява с обстановката на общуване и речевата ситуация; • да участва в диалог, като формулира въпросите и отговорите си в съответствие с предмета на речта, темата и идеята, която цели да внуши на събеседниците си; • да съставя диалози с помощта на опорни думи и самостоятелно; • да съставя подробен преразказ като използва придобитите знания за сюжета, героите и идеите по план, даден от учителя; • да поправя съставен текст, като внася поправки в съдържанието; • да използва в устната реч различни аспекти от знанията за езика: на фонетично, на морфологично, на синтактично, на лексикално ниво; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да съставя самостоятелно устен текст като използва най-точните думи от дадено синонимно гнездо и синонимното богатство на българския език; • да може да строи адекватна на целите на изказването реч, като използва знанията си за признаците на текст-повествование; • да осмисля и предава достоверно основната информация от художествен, фолклорен или медиен текст; • да проследява логиката и хронологията в текста; • да оформя плана на разказа си. ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да изказва собствено мнение по проблемите и героите; да свързва своето повествование с личния живот; • да умее толерантно да слуша събеседника си, да се стреми да разбира какво му говори; да умее добре да изразява своите мисли; да отстоява своите мнения, без да обижда събеседника си; • да оценява съдържателността на диалога, правилността и уместността на използваните в диалога езикови средства;	**Говорене** *Диалог* Сведения за диалога: сфери и ситуации на общуване, структура на диалога. Типове начални реплики (съобщение, въпрос, подсещане). Мимиките и жестовете при общува нето. Правила на общуване в разговорно-битова обстановка. Разиграване на диалог с опора в текста. Възстановяване на пропуснати реплики в диалога. Самостоятелно разширяване на репликите в диалога. Съставяне на диалог по опорни думи и дадено начало. Съставяне на диалог по предложена ситуация на общуване, свързана с жизнения опит на учениците. *Монолог* Общи сведения за монолога. Изисквания към монологичната реч. Устен преразказ на повествователен текст с използване на опорни думи, план, рисунки. Самостоятелно съставяне на монолог с използване на опорни думи. Отговори на въпроси по съдържанието на текста. Формулиране на основната мисъл на текста, тълкуване на смисъла на пословиците. Подбиране на собствени доказателства за потвърждаване на дадена теза. Оценка на постъпките на действащи лица, приятели, съученици. Създаване на разказ (в това число за някакъв случай или някакво събитие), описание, разсъждение по даден план (или без него), с опорни думи, словосъчетания и картини.

Компонент на знанието: Ученикът: • да преписва текст и да проверява написаното; • писмено да отговаря на въпроси, зададени от учителя, на въпроси от учебника; • да употребява думите в писмената реч като използва знанията си за тяхната метафорична и неметафорична употреба, за еднозначни и многозначни думи; • да пише вярно в съответствие с изучените правописни и пунктуационни норми; • да редактира свой или чужд текст в съответствие с предвидените за овладяване в 5 клас стилно- езикови норми; • да пише под диктовка текст, подбран с оглед на определени правописни и пунктуационни умения. ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да прави писмен сбит преразказ на художествен текст-повествование с елементи на описание – по даден план, по дадено начало, опорни думи и др.; • да има формирани правописни навици по отношение на думите с проверяем правопис и на често употребявани думи; • писмено да изказва собствено мнение по проблемите и героите; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да свързва своето повествование с личния живот; • писмено да формулира отговор на въпрос, свързан с житейски проблем.	**Писане** Преписване на текст. Сбит преразказ (по кратък план) на кратки художествени текстове с повествователен характер с елементи на описание (предмети, животни). Зрително-слухова диктовка (спазване на изучените правописни норми)

Компонент на знанието: Ученикът: ● да превежда от украински (руски) език на български език думи, словосъчетания, изречения, неголеми текстове, като използва изучения езиков материал и речници. ***Дейностен компонент:*** Ученикът: ● да редактира преведените текстове; ● да сравнява текстове от украински (руски) и български език като обръща внимание на лексичните им особености; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да изказва мнението си относно съдържанието и темата на текстовете, които превежда;	**Превод** Превод от украински (руски) език на български език на думи, словосъчетания, изречения, неголеми по обем, несложни в лексично и стилистично отношение текстове от различен стил, тип и жанр, в това число текстове с повествователен характер, с елементи на описание (предмети, животни) и разсъждение.

ЕЗИКОВА ЛИНИЯ

(35 часа)

Очаквани резултати от учебно-познавателната дейност на ученика	Съдържание на учебния материал
Компонент на знанието: Ученикът: • да си припомни знанията за основните части на думите; • да прави морфемен анализ на думите; • да поставя препинателните знаци в изреченията според целта на изказване; • да различава изменяемите и неизменяемите части на речта. ***Дейностен компонент:*** Ученикът: ● да редактира пунктуационни грешки в автентични текстове;	**Повторение на изученото в началния курс** (6 ч) Словообразуване. Състав на думата (представка, корен, наставка, окончание, определителен член) Синтаксис. Пунктуация. Видове изречения по цел на изказване. Морфология. Правопис. Съществително име, глагол,

Стойностно-оценъчен компонент: Ученикът: ● да участва в конкурси, в учебна и извънучебна обстановка; ● да чете и говори с подходяща интонация; ***Компонент на знанието:*** Ученикът: • да усвоява особеностите на българската азбука; • да различава гласни и съгласни; звучни и беззвучни, твърди и меки съгласни звукове; думи с променливо Я, с подвижно и непостоянно Ъ, със съчетания на две и повече съгласни; • правилно да произнася звуковете в думите; • правилно да произнася и да пише думи с променливо Я, с подвижно и непостоянно Ъ, със съчетания на две и повече съгласни; • да се научи да разделя думите на срички, да определя ударени и неударени срички; • да познава и открива основните фонетични закони в българския език; • да знае алгоритъма за правене на фонетичен разбор, характеристиката на звуковете в българския език. • да открива прояви на фонетичните закони в думите и да ги обяснява; •да спазва изучените правоговорни и правописни правила; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да усъвършенства правоговорните норми на българския книжовен език; • да ползва правописен и двуезичен речник; • да осмисля думите като речникови единици; • да различава диалектно произнасяне от книжовно; • да работи индивидуално и в малки групи;	местоимение, най-често употребяваните предлози и съюзи. **Фонетика. Графика. Правопис** (12 ч) Българският език и българската азбука. Гласни и съгласни звукове. Основни фонетични закони. Особености на произнасяне на гласните под ударение и без ударение. Звукови промени. Изговор и правопис на думи с променливо Я, с подвижно и непостоянно Ъ. Обеззвучаване на съгласните. Изговор на думи със съчетания на две и повече съгласни. Правоговор и правопис. Сричка Ударение Отстраняване на диалектни навици, правописни грешки, които се дължат на диалектни отклонения. Използване на правописен и двуезичен речник. Своеобразие на фонетичната система. Фонетичен разбор на думите.

Стойностно-оценъчен компонент: Ученикът: ● да редактира правописни грешки в собствени и чужди текстове; ● да се самооценява и оценява правоговора и правописа на съученици; ***Компонент на знанието:*** Ученикът: ● да различава сродните думи от формите на една и съща дума; ● да владее правописа на сложните думи; ● да открива многозначните думи, синонимите и антонимите в текста; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • в контекста да разпознава синоними, антоними, правилно да ги изговаря и пише; • в активния речник на ученика да функционират синоними и антоними; • да разбира речниковото значение на думите и употребява уместно многозначните думи според ситуацията; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да осмисля и разбира многозначността на думите; • да анализира уместната употреба на синонимите в текста;	**Лексика. Фразеология** (4 ч) Сродни думи. Сложни думи Многозначност на думите. Синоними и антонимии.

Компонент на знанието: Ученикът • да различава съчинителното и подчинителното свързване на думите в словосъчетанието; • да определя видовете словосъчетания; • да различава еднородните части в простото изречение; думи-изречения, непълни изречения; • да определя главните и второстепенните части на изречението; • да обяснява значението на простите и сложните изречения; • да поправя грешките в неправилно построени изречения и при неправилна употребата на препинателните знаци (на основата на съвместен анализ с учителя); • да различава и съставя различни видове изречения по цел на изказване; да спазва препинателните знаци; • да прави синтактичен анализ на изречението; • да построява изречение, въз основа на знанията си за словоред на простото изречение; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: ● да общува в учебни ситуации и да свързва в текст различни видове изречения според целта и условията на комуникацията; ● да използва модели, за да свързва думите в простото изречение, като уместно използва съчинителни и подчинителни връзки; ● да разпознава еднородните части в изречението и да разбира функциите им в текста, да ги използва в речта си; • да чете изразително различни по вид прости и сложни изречения, изречения с еднородни части; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да използва свободно в речта си различни видове изречения, за да съобщава, да задават въпроси, да изразява чувства и отношение, да изказва молба, подбуда и т.н.	**Синтаксис. Пунктуация** (10 ч) Словосъчетание. Видове словосъчетания. Изречение. Интонация и словоред на изречението. Просто и сложно изречение. Строеж на простото изречение (съпоставяне с украинския език). Група на подлога и група на сказуемото. Главни и второстепенни части на изречението. Еднородни части на изречението. Препинателни знаци при еднородните части. Видове прости изречения по състав

Компонент на знанието: Ученикът: ● да обяснява особеностите на речевата ситуация при съставяне на текст; ролята на абзаците; ● да построява просто и сложно изречение по дадени словосъчетания, по образец; ● да използва съставените изречения в текст; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: ● да различава видовете текст като посочва особеностите на текста-описание, повествование и разсъждение; ● да определя темата на текста по отделните подтеми в него; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да изказва и доказва предпочитанията си относно видовете текст; ● да изказва отношението си към различни теми и подтеми на определен текст.	**Текст. Стил (Общи сведения).** (3 ч) Тема и подтема на текста Абзац. Свързване на изреченията в текст с помощта на съюзи, местоимения. Текст-описание, повествование и разсъждение.

СОЦИОКУЛТУРНА ЛИНИЯ

Проблематика	***Конкретизация на проблематиката***
България – европейска държава. България в миналото и днес.	Къде е България ? Какво символзира българският трибагреник? Красотата на българската природа (Обичам те, мое мило отечество..) Търново –старата българска столица. София – столицата на днешна България.

Бележити дати в българската история	3 март – Денят на Освобождението на България. Българите в годините на робството.
Род, родина, дом. Семейни традиции.	Моите родители. Нова година у дома.
Училище и училищни занимания.	Нашият клас.
Отношенията в обществото. Етика, етикет, задължителни норми, култура на поведение.	Как да се държим в училище, в семейството? Как да завържем разговор?
Здравословен начин на живот. Пътуване и транспорт.	Моят любим спорт. На разходка в парка Как да се държим в автобуса, в обществения транспорт? Знаем ли правилата за движение на пешеходците по улицата?
Работа. Интересни професии.	Моята майка е..... . Аз харесвам тази професия. Мечтая да стана.....
Българският фолклор и литература.	Моята любима българска народна приказка. Защо ми харесва разказа „Майчини тревоги”?

СТРАТЕГИЧЕСКА (ДЕЙНА) ЛИНИЯ

Организирайки учебната дейност, ученикът:

- да спазва правилата за хигиена на учебния процес;
- да разбира, възприема, осмисля, усвоява и изпълнява учебните задачи, поставени от учителя;
- да избира необходимите начини за решаване на задачите; да използва най-рационалните начини, предложени от учителя;
- да използва мисловните операции – анализ, синтез, сравнение;

- да усвоява отделните форми на систематизация и обобщение на материала;
- да се учи да доказва тези (в несложни случаи);
- да се учи да работи самостоятелно, по двойки;
- да спазва зададения темп на работа.

Работейки с книга и други източници на знанията, ученикът:

- да се ориентира в съдържанието на учебника; самостоятелно да се запознава със съдържанието му;
- да изпълнява задачите от учебника, да използва образци в учебната дейност;
- да намира нужната книга, като използва свободния достъп към книгите, препоръчителния списък, картотека, книжно-илюстративни изложби;
- да проучва съдържанието на непозната книга;

6 клас

(2 часа седмично, 70 часа годишно, от тях 4 часа по преценка на учителя)

РЕЧЕВА ЛИНИЯ

(28 часа)

Очаквани резултати от учебно-познавателната дейност на ученика	Съдържание на учебния материал
Компонент на знанието: Ученикът: • да анализира условията на общуването; • да определя темата и основната мисъл на изказването; • да усвоява начините за успешно общуване, да познава особеностите на текста-описание. ***Дейностен компонент:*** Ученикът: ● да съобразява своята речева дейност с речевата ситуацията и правилата на общуване; да различава адресата от адресанта; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да подбира илюстративен материал, за да аргументира различни мнения по определен въпрос; ● да работи на екипен принцип, за да редактира текстове с цел да отстрани логически, смислови и др. грешки;	**Общуване** Видове речева дейност: аудиране, четене, говорене, писане. Повторение на изученото за общуването и речта. Общи представи за ситуацията на общуването: адресат и адресант на речевото съобщение. Тема и основна мисъл на изказването. Условия за успешно общуване. Особености на текста-описание.

Компонент на знанието: Ученикът: • внимателно да слуша, слухово да възприема и да разбира речта на учителя и съучениците си в пределите на достъпна тематика и усвоения езиков материал; • да разбира смисъла, причинно-следствените връзки, основната мисъл на текста; • да преразказва прослушания текст и формулира правилни отговори на въпроси по текста; • да определя основните структурни части на текста и да изготвя разширен план; • да определя смисловите и езиковите средства за свързване на частите на текста и изреченията в текста; • да открива недостатъците на текста, да се учи да усъвършенства текста с оглед на неговото съдържание и структура; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да изпълнява творчески задачи по текста; • да съставя кратък план на чутото; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да възприема емоционално-оценъчната информация на художествения текст и да формулира основната мисъл; • да забелязва и поправя правоговорни грешки в речта на другите; • да възприема образния език, особеностите и емоционалния тон на художествения текст;	**Аудиране** Слушане и разбиране на текстове, отнасящи се към художествения, научния(научно-популярния) стил. Прослушване на текст по планирана социокултурна тематика. Коментар на речевата ситуация и стилистичните особености на текста при слушането. Избирателно аудиране на отделни фрагменти (изречения) със задачи за формулиране на отговор. Повторение на изученото за текста. Структура на текста: начало, основна част, край. Разширен план на готов текст. Формулиране на основната мисъл на прослушания текст. Осмисляне на фактическото съдържание и причинно-следствените връзки в текста. Разбиране на прослушания текст (избор на верен отговор от няколко дадени). Формиране на зрителни представи, възприемане на емоционалния тон и образния език на художествен и научно-популярен текст. Прогнозиране на съдържанието (по дадено начало на текста).

Компонент на знанието: Ученикът: • да съставя диалози по даден модел и самостоятелно; • да съчинява малък разказ по зададена тема, с използване на опорни думи, начало и др.; • да проявява усет за основното и преносното значението на думата при подбора на лексика за диалогична и монологична реч; • да съставя устен текст като характеризира действащите герои (описание, изказване). ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да усъвършенства уменията си за диалогична реч, като задават въпроси и отговаря, за да представи факти, да изрази съгласие / несъгласие със събеседника си и пр.; • да умее да перифразира изказването си при комуникативни затруднения; • да преразказва филм и да изразява отношението си към него; • да рецитира изразително стихотворения; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да изказва собствено мнение по проблемите и героите; да свързва своето повествование с личния живот; • да оценява съдържанието и формата на устно изказване; • да поправя и отстранява неясни изрази, двусмислици в своята и чуждата устна реч; • да води разговори на различни теми, да изразява мнение, оценки, чувства; • да прилага различни стратегии при водене на диалог за преодоляване на комуникативни проблеми; • да проявява толерантност към събеседниците си.	**Говорене** *Диалог* Възпроизвеждане на прослушан или прочетен диалог. Тема и съдържание на диалога. Съставяне на диалог с помощта на опорни думи и самостоятелно. Разговор по телефона. Разиграване на готов диалог с опора на текста. Разиграване на готов диалог въз основа на илюстрация, която изобразява конкретна ситуация на общуване, разиграване на диалог по предложена ситуация. Самостоятелно разширяване на репликите в диалога. Характеристика на действащите лица. Оценка на постъпките им. Допълване на предложената в текста информация със собствени примери. *Монолог.* Сбит устен преразказ на текст–описание (използват се художествени и научно-популярни текстове). Съставяне на монологично изказване – повествование, описание, разсъждение по план и без план, по опорни думи, словосъчетания, по картина. Устно съчинение-описание. Рецитиране на стихотворение.

Компонент на знанието: Ученикът: • да дели текста на смислови части, да определя темата, основната мисъл и ключовите думи в него; • да придобива знания за думата, като ползва самостоятелно тълковен и синонимен речник; • да чете самостоятелно урочна статия от учебник, друг научно-популярен текст с различни шрифтове и да се ориентира в структурата и съдържанието им; • да разбира фактическото съдържание на текста, като избира верния отговор от няколко дадени; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да чете изразително на глас стихотворен и прозаичен текст с осмисляне на интонацията и нормите на произношение; • да чете наум художествен и научно-популярен текст, да го разбира, оценява и възприема рационално и емоционално; • да попълва самостоятелно читателски дневник. ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да интерпретира фрагмент от текста като прави характеристика на действащите лица и оценка на прочетеното; • да съпреживява прочетеното; • да възприема образния език, особеностите и емоционалния тон на художествения и научно-популярния текст;	**Четене** Формиране на читателски интерес и потребност от четене на книги Четене на неголеми по обем несложни текстове от изучените стилове, типове и жанрове. Определяне на фактическото съдържание и причинно-следствените връзки в текста. Изразително четене на глас на художествени и научно-популярни текстове – след извършване на изпълнителски анализ. Четене наум с разбиране на художествени и научно-популярни текстове. Отделяне на ключовите думи и изречения в текста. Разделяне на текста на смислови части. Съставяне на разширен план на прочетен текст. Преразказ на текст от 1 лице, 3 лице и от името на героя. Прогнозиране на съдържанието въз основа на заглавието или прочетен фрагмент на текста; интерпретация на текста (характеристика на действащите лица). Развитие на уменията за изказване на оценъчни съждения за прочетеното. Развитие на уменията за създаване на зрителни представи, възприемане на емоционалния тон и образния език на художествения и научно-популярния текст. Разбиране на фактическото съдържание на текста (избор на верен отговор от няколко дадени). Работа с книга. Читателски дневник.

Компонент на знанието: Ученикът: • да преписва текст като съблюдава правописните и пунктуационни правила; да поправя допуснатите грешки; • естетически да оформя писмен текст; • да пише зрително-слухови и слухови диктовки – изречения и цялостен текст; • да прави писмен сбит преразказ на художествен текст по съвместно създаден план; • да създава текст-описание, като спазва последователността в изложението и стилно-езиковите норми; • да създава разказ по картина по даден план, начало и отделни изречения; • да познава и спазва изискванита за писане на обява; • да пише обяви, свързани с непосредствените му потребности; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да подготвя и представя в училище съобщения по различни поводи, изпраща обяви в средствата за масова комуникация; • да възприемат и осмисля аргументативни текстове (текстове с преобладаващо разсъждение по научен или житейски проблем); • да умее да формулира теза, да подбира аргументи, да прави обобщения; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да редактира свой или чужд текст в съответствие с предвидените за изучаване в 6 клас стилно-езикови норми; • да изказва собствено мнение по проблемите и героите; да свързва своето повествование с личния живот;	**Писане** Преписване на текст. Писане на зрително-слухови и слухови диктовки, като се спазват изучените правописни норми. Сбит преразказ – със съвместно съставен план. Писмено съчинение-описание – след съвместно обсъждане на съдържанието, с използване на опорни думи. Делова документация.Обява.

Компонент на знанието: Ученикът: ● да превежда от украински (руски) изречения с изучените части на речта, диалози, кратки повествователни текстове. ***Дейностен компонент:*** Ученикът: ● да подбира най-точните и уместни изрази, които да включва в повествователните текстове и разсъждения; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да изказва мнението си относно съдържанието и темата на текстовете, които превежда;	**Превод** Превод от украински (руски) на изречения с изучените части на речта, диалози, кратки повествователни текстове и разсъждения.

ЕЗИКОВА ЛИНИЯ

(38 часа)

Очаквани резултати от учебно-познавателната дейност на ученика	Съдържание на учебния материал
Компонент на знанието: Ученикът: ● да открива ключовите думи в текста, основната и допълнителната информация; ● да обяснява особеностите на научния текст; ● да открива думи-термини в научен текст. ***Дейностен компонент:*** Ученикът: ● да характеризира ситуацията на научното общуване; ● да задава въпроси и да формулира отговори в научната /учебната/ сфера на общуване; ● да познава структурните и езиковите особености на научния текст и да умее да извлича съществената информация от урочни статии; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да предават информация за събития от съвременната действителност, съобразно с интересите и потребностите си; ● да участват в училищни състезания, като отговаря на въпроси от различни предметни области, изучавани в този клас, да аргументира и да прави изводи;	**Текст. Стил** (8ч) Ключови думи на текста. Основна и допълнителна информация в текста. Структура на текста: начало, основна част, край. Съставяне на разширен план. Последователност, съразмерност на частите. Стиловете в българския език (обща представа) Особеностите на научния стил

Компонент на знанието: Ученикът: • да различава по значение думите от две-три тематични групи, като ги съпоставя с украински език; • да обяснява значението на думите и фразеологизмите и употребата им в текста; да открива синонимите, антонимите и омонимите в текста; • да сравнява свободните и фразеологичните съчетания в украинския и българския език; • да използва думите от изучените тематични групи и фразеологизми при съставяне на текст; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: ● да поправя допуснатите грешки при употребата на думите и фразеологизмите; ● да разбира значението на фразеологизмите и да ги употребява уместно според ситуацията; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да осмисля употребата и своеобразието на фразеологичните съчетания, синонимите, антонимите и омонимите в речта;	**Лексика. Фразеология** (6 ч) Тематични групи на думите. (съпоставяне между български и украински език). Синоними, антоними (повторение и разширение) Омонимите в българския език. Фразеологизмите в българския език. Най-често употребяваните фразеологизми.
Компонент на знанието: Ученикът: • да различава граматическата страна на думата от лексикалната; • да различава изменяемите и неизменяемите части на речта; • да открива съществителните; да разграничава видовете съществителни; • да обяснява значението на съществителните имена; разликата във формата за род и число на съществителните имена; • да се научи вярно да членува съществителните имена от мъжки, женски и среден род и множествено число; • да владее граматическите категории на съществителното; • да образува бройна форма на съществителните; • да различава и открива в изречението производни и непроизводни съществителни имена, прости и сложни съществителни имена;	**Морфология. Правопис** (24 ч) Граматическа и смислова страна на думата. Изменяеми и неизменяеми части на речта. Особености на морфологичния строеж на българския език. Съществително име. Собствени и нарицателни съществителни. Съществителни с конкретно и абстрактно значение. Род и число на съществителното име. Членуване на съществителните имена. Съществители имена, които се различават по род и число в украинския и българския език. Бройна форма на съществителните. Производни и непроизводни съществителни. Сложни

• да владее правописа на сложните съществителни; • да образува отглаголни съществителни и да ги употребява в речта; • да различава видовете прилагателни имена; • правилно да съгласува прилагателните и съществителните имена • да владее правописа на прилагателните имена с отрицателна частица; • да открива степенуваните прилагателни, да знае правописа им и да го сравнява с украински език; • да открива местоименията, да характеризира личните местоимения; • да систематизира и обобщава парадигматичната информация за видовете местоимения в българския език и осмисля функциите им в изречението и в текста; • да обяснява значението и граматичната форма на думите от изучаваните части на речта; • да използва думите в нужната граматична форма при образуване на изречения; • да поправя граматични грешки в устната и писмената реч; • да различава бройни и редни числителни имена; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да редактира конкретни текстове, съдържащи изучените части на речта; • да развива и усъвършенства речта си; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да работи на екипен принцип, за да редактира текстове с цел да отстрани логически, смислови и др. грешки;	съществителни. Употреба, произнасяне и правопис. Съпоставка на строежа на отделни думи в българския и украинския език. Отглаголни съществителни. Прилагателно име. Род и число на прилагателните. Видове прилагателни. Степенуване на прилагателните. Правопис. Местоимения. Лични местоимения. Видове местоимения. Видове числителни имена. Произнасяне, правопис и употреба на числителните имена.

СОЦИОКУЛТУРНА ЛИНИЯ

Проблематика	*Конкретизация на проблематиката*
България и Украйна – европейски и черноморски държави.	България и Украйна на картата на Европа. Географско положение. Лятната и зимната природа на България.
България при създаването си и сега.	Хан Аспарух – създателят на българската държава. С какво ви е известна България днес?/спорт, естрада, курорти/.
Духовната култура на България.	Българско народно творчество /народни песни и приказки/. Българският обичай Коледа.
Исторически дати и събития.	Васил Левски – национален герой на България. 3 март - Освобождението на България. /национален празник/
Традиционни празници и обичаи.	Българският обичай Баба Марта. Легенда за мартеницата. Пролетният празник Лазаруване.
Моето семейство. Роднински връзки.	Моята прародина България. На гости при моите роднини.
Здравословен начин на живот.	Сред природата. Защо трябва да спортуваме? На море през ваканцията.
Работа и разнообразие на професии	Защо са нужни хора с различни професии? Трудът е нещо, без което животът би изчезнал.

Околна среда и екология. Образование, литература, история.	Моят град. Градът, в който искам да живея. Христо Ботев в Одеса. Сестра ми е студентка.

СТРАТЕГИЧЕСКА (ДЕЙНА) ЛИНИЯ

Организирайки учебната дейност, ученикът:

- да спазва правилата за хигиена на учебния процес;
- да разбира, възприема, осмисля, усвоява и изпълнява учебните задачи, поставени от учителя;
- с помощта на учителя да определя стратегията на личната познавателна дейност: мотиви, цели и задачи на учебния процес;
- да планира етапите на изпълнението, избира необходимите начини за решаване на задачите;
- да усвоява отделните форми на систематизация и обобщение на материала;
- да се учи да моделира, изказва твърдения в подкрепа на тезите;
- да оценява качеството на извършената работа (собствена и на приятел) в съответствие с приложимите изисквания;
- да се учи да работи самостоятелно, по двойки; да оказва помощ на съучениците си;
- да спазва зададения темп на работа.

Работейки с книга и други източници на знанията, ученикът:

- да се ориентира в съдържанието на учебника; самостоятелно да се запознава със съдържанието му;
- да изпълнява задачите от учебника, използва образци в учебната дейност;
- да се учи да използва допълнителни българоезични източници; да намира, усвоява и при необходимост предава информация на книжовен български език;
- да избира самостоятелно и да чете детски книги, периодичен печат, да ги използва в часовете и извънкласната дейност;
- да се учи да работи с компютър и други ИКТ с цел ефективно усвояване на учебния материал.

7 клас

(2 часа седмично, 70 часа годишно, от тях 4 часа по преценка на учителя)

РЕЧЕВА ЛИНИЯ

(36часа)

Очаквани резултати от учебно-познавателната дейност на ученика	Съдържание на учебния материал
Компонент на знанието: Ученикът: • да открива особеностите на текстовете от изучените стилове; • да използва знанията за текста, начините на междуфразовата връзка, типовете общуване с цел усъвършенстване на собствените изказвания; • да разбира смисъла и особеностите на текстовете от печата, радиото, телевизията, Интернет; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да създава текстове за ученически вестници; • да изпълнява ролята на репортери, кореспонденти и др.; • да участва в училищни радиопредавания; • да обсъжда с журналисти материали от сферата на масовата комуникация; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да осъзнават ролята на медиите в живота на обществото; • да представя собствени изказвания пред съученици;	**Общуване** Ситуация и условия на общуването. Подробен план за собствено изказване (практически). Масовата комуникация като общуване (радио, телевизия, интернет, печат). Повторение на изученото за текста. Особености и строеж на текст-повествование. Видове и начини на междуфразова връзка.

Компонент на знанието: Ученикът: • да разбира съдържанието и смисъла на прослушания публицистичен текст; • слухово да възприема и разбира речта на събеседника в рамките на възрастовата тематика; • да разбира значението на прослушаните думи; • да сравнява два фрагмента на прослушан текст с цел да се определи наличието на нова информация; • да определя сюжетната линия на прослушания текст и да анализира употребените езикови средства; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да открива и редактира грешките в прослушания текст; • да прогнозира съдържанието на текста по дадени тези. ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да оценява характерите и постъпките на героите; изразителността на езика на художествен, научен и публицистичен текст;	**Аудиране** Слушане и разбиране на текстове от публицистичен стил. Развиване на слуховото възприемане и разбиране речта на събеседника в рамките на възрастовата тематика, на текстове от различен стил, тип и жанр. Развиване на аудиативната памет, внимание и представи. Аудиране на речта на учителя, на съученици, на аудиозаписи. Избирателно аудиране на отделни фрагменти от текста със задачи за състявяне на тези. Кратко и подробно възпроизвеждане на прослушания текст. Сравнение на два фрагмента от прослушания текст с цел да се определи наличието на нова информация. Установяване на граматическите особености между записаните и прослушаните изречения. Определяне на сюжетната линия на прослушания текст. Анализ на употребените езикови средства. Прогнозиране на съдържанието на текста. (по отделни тези на текста)
Компонент на знанието: Ученикът: • да разширява репликите на диалога в съответствие с поставената комуникативна задача; • да създава нови ситуации на общуване по предварително създадена тема; • да умее да трансформира диалога в монолог и обратното; • да обяснява темата и съдържанието на диалога или монолога; • да възпроизвежда прослушан или прочетен диалог от художествен, научен, публицистичен текст;	**Говорене** *Диалог* Възпроизвеждане на готов диалог. Самостоятелно разширяване на репликите на диалога спрямо контекста и комуникационната задача. Съставяне на диалог с помощта на готови клишета въз основа на текста. Съставяне на диалози по една тема в различни ситуации на общуване. Разгръщане на диалогичните реплики в монологично

• да построява диалог с помощта на опорни думи и изречения; • да построява сбит и подробен преразказ; • да създава устно съчинение по определена тема, по предварително маркирани стилови похвати и лексика; • да поправя допуснатите правоговорни, лексикални и граматични грешки при устен текст; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да намира от литературата или други източници откъси от различни стилове и да ги възпроизвежда при диалог и монолог; • да оценява съдържанието, подбора на думите, образуването на изреченията и правоговора в съставените диалози и монолози; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да рецитира правилно стихове; • да умее добре да изразява своите мисли; да отстоява своите мнения, без да обижда събеседника си;	изказване. Съобщение въз основа на прочетеното, видяното, чутото. Завършване на изказването с дадено начало. Кратко предаване на съдържанието на гледан филм. Възпроизвеждане на прослушан или прочетен диалог – въз основа на използване на художествен, научен, публицистичен текст. Тема и съдържание на диалога. Съставяне на диалог с помощта на опорни думи и самостоятелно. *Монолог* Устен преразказ, (подробен и сбит) на текст – повествование, описание (използват се художествени и научни, публицистични текстове). Устно съчинение с повествователен характер в рамките на упоменатите сфери на общуване. Рецитиране на стихотворение.
Компонент на знанието: Ученикът: • да чете на глас художествен, научен, публицистичен текст, като съблюдава правогорните и интонационни правила, отчитайки особеностите на слушателската аудитория; • да умее да определя структурно-смисловите компоненти на текста, като съставя кратък и разширен план на прочетеното; • да може да предава информация като перефразира изходния текстов материал; • да умее да прогнозира съдържанието на текста въз основа на заглавието и няколко фрагмента; • да чете наум художествен, научен, публицистичен текст; да разбира	**Четене** Формиране на читателски интерес. Четене на различни по обем текстове от научен стил. Обогатяване на речниковия запас. Усъвършенстване на уменията да се използват различни видове речници. Определяне на структурно-смисловите компоненти на текста. Съставяне на кратък и разширен план на прочетеното. Формиране на умения да се намира в текста конкретна информация и използването й за собствени изказвания. Перефразиране, еквивалентна замяна.

съдържанието, смисъла и особеностите на употребените езикови средства; • да различава при четене изучените жанрове на публицистичния стил; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да намира най-важното в текста, като се ръководи от предварително зададени задачи за четене с разбиране; да използва практически научената информация, която получава от книгите както разчита таблици и схеми; • да поправя говорни и интонационни грешки при четене. ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да чете го изразително в клас, като поставя акценти, прави паузи, съобразява силата на гласа си с обстановката; ● да слуша внимателно съчиненията на съучениците си, да коментира достойнствата и слабостите на текстовете и да ги оценява;	Определяне на начините на свързване в текста. Прогнозиране съдържанието въз основа на заглавието, прочетения фрагмент от текста. Анализ на употребените езикови средства и езикови умения. Изразително четене на глас на художествени, научни, публицистични текстове – след извършване на изпълнителски анализ. Четене наум с разбиране на художествени, научни, публицистични текстове. Работа с книга като източник на научна информация: предисловие, таблици, схеми.
Компонент на знанието: Ученикът: • да пише зрително-слухови и слухови диктовки, съблюдавайки правописните норми; • да прави писмен подробен и сбит преразказ с използване на съвместно съставен подробен план; • да създава съчинение по темите, предложени в социокултурната линия; да използва знанията за текста, съчетавайки ги с граматичните, правописните и пунктуационни норми при построяване на текста; • да съставя покани. ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да оценява качеството на текста, да откроява оригиналността му по отношение на темата; • да работи в библиотеката;	**Писане** Писане на преразкази (с помощта на кратък и разширен план). Подробен и сбит преразказ на текстове с елементи на описание (външност на човека, трудова дейност) и разсъждение. Писане на съчинения (с помощта на кратък и разширен план). Съчинение-повествование по даден сюжет. Писане на зрително-слухови и слухови диктовки, като се спазват изучените правописни норми.

• на малки групи да подбира фрагменти от един и същ текст, но по различни теми; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да свързва своето повествование с личния живот; • да изказва собствено мнение по проблемите и героите; ***Компонент на знанието:*** Ученикът: • да превежда текстове от украински (руски) от изучените стилове, типове и жанрове (в това число и с описание на външността на човека, процеса на труда); • да открива лексикално-граматическите различия между изходния текст и вариантите на превода; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да сравнява текстове от украински (руски) и български език като обръща внимание на лексичните им особености; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да коментира съдържанието на текстовете, които превежда; • да изразява собствена гледна точка по темите на текстовете	Делова документиция. Покана. **Превод** Превод от украински (руски) език на текстове, съдържащи описание на външността на човека, условията на труд, разсъждения. Намиране на лексикално-граматически различия между изходния текст и вариантите на превода.

ЕЗИКОВА ЛИНИЯ

(30 часа)

Очаквани резултати от учебно-познавателната дейност на ученика	Съдържание на учебния материал
Компонент на знанието: Ученикът: • да различава текстове от различни стилове; • да обяснява значението на контекстовите синоними; • да различава особеностите на публицистичния стил; • да разграничава жанровете на изучения стил. ***Дейностен компонент:*** Ученикът: ● да осмисля особеностите и функциите на публицистичния текст; ● да разбира и тълкува публицистични текстове; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да посещава редакции в различни масмедии, да обсъжда с журналисти материали от различни вестници и списания;	**Текст. Стил** (6 ч) Подбор на думите в текста. Контекстови синонимии. Публицистичен стил. Особености на публицистичния текст. Публицистични жанрове.
Компонент на знанието: Ученикът: • да различава пароними, заемки и чуждици; • да открива пароними в българския език и междуезикови (български и украински, руски) пароними; • да обяснява значението и произхода на заемки и чуждици, ползвайки речници и други спомагателни материали; • да използва правилно в текста заемки; ***Дейностен компонент:*** Ученикът:	**Лексика. Фразеология** (4 ч) Заемки и чуждици. Паронимите в българския език. Междуезикови пароними.

• да оценява уместно употребените изучавани лексикални средства; • да поправя грешки, допуснати при употребата на изучаваните лексикални средства; • да разпознават неутралната и експресивната лексика и да умее да използва изразните й възможности в собствени текстове; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да преценява богатството на собствения си речник; ***Компонент на знанието:*** Ученикът: • да открива глаголите в текста и да назовава основната им форма; • да различава първични и производни глаголи и да владее правописа им; • да определя лицето, числото и времето на изучените глаголни форми; • да използва формите на спомагателния глагол съм за сегашно, минало и бъдеще време; • да различава свършен и несвършен вид на глагола, страдателен и деятелен залог на глагола; • да образува формите на сегашно и бъдеще време на глагола; видовете наречия; • да открива в изречението свършен и несвършен вид на глагола, страдателен и деятелен залог на глагола; преходни и непреходни глаголи; • да определя спрежението на глаголите; • да открива в изреченията изучаваните граматически форми; • да съставя изречения, употребявайки правилно изучаваните граматически форми; • да поправя грешки, допуснати при употребените граматически форми – образуване, произнасяне и правопис; • да открива неизменяемите думи, да прави разлика между тях; ● да различава междуметията и звукоподражателните думи;	**Морфология. Правопис** (20 ч) Глагол. Основна фома на глагола. Първични и производни глаголи. Представки за образуване на глаголи Лице и число на глагола. Спомагателният глагол *съм* Спрежение. Вид на глагола. Залог. Преходни и непреходни глаголи. Време на глагола. Сегашно и бъдеще време на глагола. Наречие. Видове, произнасяне, правопис и употреба. Неизменяеми части на речта: предлози, съюзи, частици. Междуметия и звукоподражателни думи

Дейностен компонент: Ученикът: ● да познава особеностите на вида на глагола в българския език; ● да разпознава свършения и несвършения вид, правилно ги употребява в различните глаголни времена в свързания текст; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да анализира и коментира типовете грешки при съвместната употреба на глаголните времената в собствени текстове;	

СОЦИОКУЛТУРНА ЛИНИЯ

Проблематика	***Конкретизация на проблематиката***
Националните символи на България	Българският трикольор. Българският национален химн и герб.
Български традиционни празници.	Великден в България и Украйна. Българският празник Гергьовден.
Строителство и архитектура.	Архитектурните забележителности на България. Кой е Кольо Фичето? Какво знаете за този български строител?
Училище и училищни занимания. Отношения между учители и ученици и между съученици.	Моето училище. Моите извънкласни занимания в училище.
Общочовешки ценности.	Любовта между хората е най-голямата ценност. „Направи добро и го хвърли в морето.”

Труд и всекидневие.	При баба и дядо на село. Нашият двор.
На покупки.	В магазина за хранителни стоки. В магазина за плодове и зеленчуци. В магазина за месо и колбаси.
Български музеи и етнографски комплекси.	Етнографският комплекс «Етъра». Националният исторически музей в София. Плевенската панорама.
Природа и сезони.	Моят любим сезон. Как да опазим природата?
Здраве, природа, почивка.	Какви спортове предпочитаме? Моят почивен ден.

СТРАТЕГИЧЕСКА (ДЕЙНА) ЛИНИЯ

Организирайки учебната дейност, ученикът:

- да спазва правилата за хигиена на учебния процес;
- да разбира, възприема, осмисля, усвоява и изпълнява учебните задачи, поставени от учителя;
- самостоятелно да определя стратегията на личната познавателна дейност: мотиви, цели и задачи на учебния процес, планира етапите на изпълнението, избира необходимите начини за решаване на задачите;
- да прави аналогии и изводи, да систематизира и обобщава учебния материал като използва графическа нагледност;
- да усвоява отделните форми на систематизация и обобщение на материала;

- да работи индивидуално, ефективно да работи по двойки и в групи; активно да използва научените знания по език;
- да усвоява различни начини за контрол; да сравнява постигнатите резултати с поставената цел, да оценява качеството на извършената работа (собствена и на приятеля);
- да спазва зададения темп на работа.

Работейки с книга и други източници на знанията, ученикът:

- систематично да използва справочна литература за изучаване на отделните теми;
- самостоятелно да подбира и да чете книги, стати от периодичен печат, да ги използва в часовете и извънкласната дейност;
- да се учи да работи с компютър и други ИКТ с цел ефективно усвояване на учебния материал;
- да ползва препоръчителни списъци, картотека, тематичен каталог, книжно-илюстративни изложби.

8 клас

(2 часа седмично, 70 часа годишно, от тях 4 часа по преценка на учителя)

РЕЧЕВА ЛИНИЯ

(28 часа)

Очаквани резултати от учебно-познавателната дейност на ученика	Съдържание на учебния материал
Компонент на знанието: Ученикът: • да използва придобитите знания при изграждане и подобряване на собствената реч; • да открива смисловите центрове в текста; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да оценява съдържанието, подбора на думите, образуването на изреченията, правоговора в съставените диалози и монолози; • да разбира отношението между език и общество, език и личност, език и култура. • да осмисля функционирането на текста в различните социокултурни сфери на общуване; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да коментира начините, по които езикът функционира в различните социокултурни сфери; ● да изразява предпочитания към един или друг индивидуален стил; ● да наблюдава употребата на стилово маркирани езикови средства в различни житейски ситуации;	**Общуване** Задълбочаване на знанията за речта (устна и писмена). Неофициално и официално общуване в различни социални сфери със спазване на съответните етикетни езикови форми. Смислови връзки в текста. Основна и уточняваща информация. Синтактични средства за междуфразови връзки.

Компонент на знанието: Ученикът: • да слуша внимателно, да осмисля прослушаното; • да разбира съдържанието и смисъла на прослушания текст; • да различава при диалог и монолог елементите на художествен, научен, публицистичен, официално-делови текст; подробен от сбит преразказ на текст; • да сравнява текстове като открива разликите в съдържанието, основната мисъл и проблемите; • да трансформира пряката реч в косвена; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да сравнява при слушане българските и украинските обичаи, описани в текста; • да се учи да прогнозира по определена теза или подтеза съдържанието на текста. ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да редактира стилови грешки в ученически текстове; ● да коментира постигането на стилистичен ефект в изучавани литературни произведения и в текстове от сферата на медиите;	**Аудиране** Слушане и разбиране на текстове от художествен, научен, публицистичен. разговорен и официално-делови стил. Трансформиране на текст - замяна на пряката реч в непряка. Съставяне на ситуации към аудиотекст. Анализ на използваните в аудиотекста езикови средства. Подготовка на монологични и диалогични изказвания по проблематиката на прослушания текст. Сравнение на няколко прослушани текста с цел да се открие разликата в съдържанието, основната мисъл и проблемите в текстовете. Кратко и подробно възпроизвеждане на прослушания текст. Прогнозиране на съдържанието на текста (по дадена теза и няколко подтези).
Компонент на знанието: Ученикът: • да съставя диалог по художествен, научен, официално-делови текст; • да обяснява темата и съдържанието на диалога или монолога; • да запомня прослушаното, да прави записи; • да преразказва прослушан текст с оглед ситуацията на общуване; • да съставя монологични и диалогични изказвания въз основа на прослушан текст; • да умее да прави сбит и подробен преразказ; • да съставя устно съчинение по определена тема; • да рецитира правилно стихове или откъс от проза.	**Говорене** *Диалог.* Възпроизвеждане на готов диалог без опора в текста. Съставяне на диалози по една тема, но за различни ситуации на общуване. Съставяне на диалози въз основа на дадена информация с отчитане на ситуации и задачи за общуване. Съставяне на диалози по зададени обстоятелства. Съставяне на изказване по аналогия с прочетеното. Възпроизвеждане на прослушан или прочетен диалог –

Дейностен компонент: Ученикът: • да използва информацията от прослушан текст, като отговаря на въпроси, свързани със съдържанието, както и при подготовка на собствени изказвания; • да намира от наличната литература или други източници откъси от различни стилове и да ги възпроизвежда при диалог и монолог; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да обобщава, изказва собствено мнение по прочетеното; • да умее добре да изразява своите мисли; да отстоява своите позиции, без да обижда събеседника си;	на основата на изполване на художествен, научен, публицистичен, официално- делови текст. Тема и съдържание на диалога. Съставяне на диалог с помощта на опорни думи и самостоятелно. *Монолог.* Устен преразказ - подробен, сбит преразказ – повествование, описание (използват се художествени, научни, публицистични текстове). Устно съчинение–разсъждение въз основа на упоменатите сфери на общуване. Самостоятелно съставяне на монологично изказване. Рецитиране на стихотворение или откъс от проза.
Компонент на знанието: Ученикът: • да чете на глас художествен, научен, публицистичен, официално-делови текст, като спазва правогорните и интонационните правила и се съобразява с особеностите на слушателската аудитория; • да чете наум художествен, научен, публицистичен, официално-делови текст; да разбира съдържанието, смисъла и особеностите на употребените езикови средства; • да различава при четене текстове от различни стилове; • да обяснява значението на прочетенените думи, (в това число на кон-текстовите синоними), словосъчетания, изречения; • да използва анотацията в книгата; различни видове речници; • да усъвършенства техниката на четене на глас и наум на непознат текст; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да намира най-важното в текста, като се ръководи от предварително зададени задачи за четене с разбиране; идеи в текстовете, мотиви и близки на учениците	**Четене** Провокиране на мотивацията за четене. Изразително четене на текстове от различен стил, тип и жанр в съответствие с нормите на книжовния език Четене наум с разбиране на художе- ствени, научни, публицистични текстове. Четене и разбиране на статии от тълковен, синонимен, фразеологичен и енциклопедичен речник. Разширяване на речниковия запас. Използване на различни видове речници. Откриване в текста на основната и уточняващата информация. Откриване в текста на места, които разкриват различни аспекти на проблема. Коментиране на прочетоното.

идейни внушения; • да сравнява при четене българските и украинските обичаи, описани в текста; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да оценява правилно прочетен на глас текст, внушената основна мисъл на текста; • да коментира и прогнозира текст, да интерпретира прочетеното. • да поправя говорните и интонационните грешки при четене на глас; • да наблюдава и коментира различни прояви на отношение към моралните ценности и да заема позиция спрямо тях;	Прогнозиране на съдържанието (въз основа на даден извод), интерпретация на прочетеното. Анализ на езиковите средства, на синтактичната структура на текста (в пределите на изучения езиков материал). Сравнение на оригинала на текста с няколко преводни варианти с цел избор на най-точния вариант. Работа с книга. Анотация.
Компонент на знанието: Ученикът: • да прави писмен подробен и сбит, преразказ на художествен, публицистичен, делови текст с използване на самостоятелно съставен подробен план; • да създава съчинение-разсъждение по определена тема след обсъждане на съдържанието; • да използва получените знания за текст, съгласно с граматичните, правописните и пунктуационните норми за построяване на текст; • да пише зрително-слухови и слухови диктовки, като спазва правописните и пунктуационните правила. • да се научи да пише бележка и пълномощно; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да анализира модел на съчинение откъм тема, идея, подбор на лексикалните и изразително-изобразителните средства; • да поправя написан текст;	**Писане** Писмени преразкази – подробен, сбит – по самостоятелно съставен план. Писмено съчинение-разсъждение – след съвместно обсъждане на съдържанието. Писане на зрително-слухови и слухови диктовки, като спазва изучените правописни норми. Делова документация. Бележка. Пълномощно.

Стойностно-оценъчен компонент: Ученикът: ● да оценява качеството на текста; ● да изказва собствено мнение по проблемите, героите; да свързва своето повествование с личния живот; ***Компонент на знанието:*** Ученикът: ● да превежда от украински (руски) език текстове от различни стилове и жанрове, да използва изучените езикови средства; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: ● да усъвършенства преведения текст; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да търси и да ползва статии по интересуващи го въпроси; ● да изразява собствена гледна точка по темите на текстовете	**Превод** Превод от украински (руски) на текстове, които съдържат елементи на описание (на местност, паметник на историята и културата). Превод на текстове от официално-делови и разговорен стил.

ЕЗИКОВА ЛИНИЯ

(38 часа)

Очаквани резултати от учебно-познавателната дейност на ученика	Съдържание на учебния материал
Компонент на знанието: Ученикът: • да открива подчинителните връзки в словосъчетанията; • да прави характеристика на простото изречение; • да определя вида на сказуемите; • да открива различните видове подлози; • да различава видовете сказуеми, да образува различни сказуеми; • да открива второстепенните части на изречението, да съставя изречения със сказуемно определение; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: ● да избира най-уместните връзки в словосъчетанията; ● да сравнява изучените части на изречението в български език с частите на изречението в украински (руски) език; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да разграничава сказуемите при съставяне на изречения; ● да аргументира избора си относно видовете сказуеми и изречения;	**Синтаксис. Пунктуация** (10 ч) Видове подчинителни връзки в словосъчетанията (съгласуване, управление, прилагане, предложно свързване). Просто изречение. Разширен и неразширен подлог. Видове сказуеми (именни и глаголни: просто, сложно, съставно) Второстепенни части на изречението. Сказуемно определение.
Компонент на знанието: Ученикът: • да съставя прости и сложни изречения и по различен начин да ги свързва в текст; • да открива и поправя грешките, допуснатите в простите и сложните изречения; • да използва прости и сложни изречения при съставяне на текст;	**Текст. Стил** (4 ч) Признаци на текста. Различни начини за свързване на изреченията в текст. Синтактично-стилистични особености на официално-

• да открива синтактично-стилистични особености на официално-деловия и разговорния стил. ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да сравнява текстове от различни сфери на общуване и анализира особеностите на изучените стилове; • да владее стиловите норми, да открива и редактира стиловите грешки в предложените текстове; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да изразява предпочитания към един или друг индивидуален стил; • да наблюдава употребата на стилово маркирани езикови средства в различни житейски ситуации; • да редактира стилови грешки в ученически текстове;	деловия стил. Синтактично-стилистични особености на разговорния стил.
Компонент на знанието: Ученикът: • да различава диалектизмите в текста; • да използва правилно и уместно думите в своята реч; • да открива и поправя грешките, допуснати при употреба на лексикалните единици; • да се научи да ползва различни речници; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да обяснява значението на думите, промените в значението на думите в българския (книжовен език и диалектен) и в украинския (руския) език; • да подбира изучените лексикални единици с оглед на сферата на общуване;	**Лексика. Фразеология** (4 ч) Същност на диалектите, обогатяване на книжовния език от диалектите. Диалектизмите в българския език. Промени в значенията на думите: стесняване и разширяване на лексикалното значение. Речниците на българския език

Стойностно-оценъчен компонент: Ученикът: ● да подобрява текстове, като открива и редактира диалектни отклонения от книжовния език; ● да изследва стилистичния ефект от употребата на диалектни думи в различни типове текстове; ***Компонент на знанието:*** Ученикът: • да открива възвратни глаголи, причастия, деепричастия в изреченията; • да обяснява значението на възвратните глаголи, причастията, деепричастията и техните граматични признаци; да знае правописа на възвратните глаголи; • да образува изучаваните сложни глаголни времена и причастия; формите на изявително и повелително наклонение; • да образува формите за условно и преизказно наклонение; • да построява изречения с изучаваните сложни глаголни времена и причастия; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да използва правилно и уместно изучаваните сложни глаголни времена и причастия; • да различава сложни глаголни времена; сегашно деятелно, минало свършено и минало несвършено причастия, минало страдателно причастие; • да открива и поправя грешките, допуснати при употребата на изучаваните сложни глаголни времена и причастия; • да се научи да прави морфологичен анализ;	**Морфология. Правопис** (20 ч) Възвратни глаголи. Минали глаголни времена (прости и сложни). Бъдещи глаголни времена. Съвместна употреба на глаголните времена. Наклонение на глагола. Изявително и повелително наклонения. Условно и преизказно наклонение. Граматически категории на глагола (преговор и разширение). Причастия. Деятелни причастия. Страдателно причастие. Деепричастие. Граматичните норми в българския език. Морфологичен анализ.

Стойностно-оценъчен компонент: Ученикът: ● да работи със записи на разговорна реч, като наблюдава употребата на времената и наклоненията; ● в художествените текстове да изследва съвместната употреба на времената според ориентацията към сегашния или миналия момент във връзка с повествователните техники на автора; ● да анализира и коментира типовете грешки при съвместната употреба на времената и наклоненията в собствени текстове;	

СОЦИОКУЛТУРНА ЛИНИЯ

Проблематика	***Конкретизация на проблематиката***
Бележити дати в българската история.	6 септември – Съединението на България. 24 МАЙ – Ден на славянската писменост
Планини, реки и други природни обекти в България.	Стара планина и Родопите. Дунав – европейска река и северна граница на България.
България – древна и млада.	Княз Борис – покръстителят на българите. Сердика и София – българската столица в древността и сега.
Общочовешки ценности и морал.	Правдата е по-ярка и от слънцето. Какъв да бъдеш и какъв да не бъдеш.?
Опазване на природата.	Нека винаги да бие сърцето на зелената природа! Как да помогнем на животните?

Българска класическа литература.	Големите разказвачи в българската литература – Иван Вазов, Елин Пелин, Йордан Йовков.
На покупки.	В магазина за облекло и обувки. Промишлени стоки.
Работа. Интересни професии.	Каква трябва да бъде професията – интересна, пристижна или доходна? Има ли ненужни професии?
Спорт и здраве.	Защо правя утринна гимнастика? Какво ме впечатлява в природните паркове? Какво ни дават природата и спорта?
Духовната култура на България.	Българското оперно изпълнителско изкуство. Какво знаете за българските оперни певци Райна Кабаиванска и Николай Гяуров?

СТРАТЕГИЧЕСКА (ДЕЙНА) ЛИНИЯ

Организирайки учебната дейност, ученикът трябва:

- да спазва правилата за хигиена на учебния процес;
- самостоятелно да определя стратегията на собствената познавателната дейност, да планира основните етапи на работа, да използва най-рационалните начини за постигане на целта;
- да осъществява основни умствени операции, да систематизира и обобщава учебния

материал;

- да доказва и потвърждава тезите, както и да опровергава неверни твърдения, да оперира с познати понятия;
- да установява междупредметни връзки въз основа на знанията си;
- да оценява качеството на изпълнената работа;
- да се учи да планира работата си по самообразование;
- да прави аналогии и изводи, да систематизира и обобщава учебния материал като използва графическа нагледност;
- да се учи да работи самостоятелно;
- да спазва зададения темп на работа;

Работейки с книгата и други източници на знания, ученикът трябва:

- систематично да работи с речниците, универсалните енциклопедии от различни области на знанието, с различна справочна литература;
- да подбира справочна литература за часовете, самостоятелно да избира и да чете съответни за възрастта си книги;
- редовно да работи с периодичните издания, да прави необходими извадки на откъси от книги и списания, правилно да ги оформя, систематизира и използва в учебната работа;
- да се учи да работи с публицистична и обществено-политическа литература, като използва коментарите на автора, преводача, редактора, съдържанието на книгата и т.н;
- да използва с цел самообразование цикли от радио- и телепредавания;
- да се учи да работи с компютър и други ИКТ с цел ефективно усвояване на учебния материал.

9 клас

(2 часа седмично, 70 часа годишно, от тях 4 часа по преценка на учителя)

РЕЧЕВА ЛИНИЯ

(32 часа)

Очаквани резултати от учебно-познавателната дейност на ученика	Съдържание на учебния материал
Компонент на знанието: Ученикът: • да разбира съдържанието и смисъла на прослушаните текстове, които се отнасят към различни стилове, в това число на научно-популярни текстове; • да разбира отношението между книжовен и диалектен текст; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: ● да сравнява текстове от различни сфери на общуване и анализира особеностите на различните текстове; ● да познават стиловомаркираните езикови средства в различните функционални стилове; ● да участва със свои изказвания на различни форуми; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да работи в екип, като оценява ученически съчинения с оглед на спазването на лексикалните и граматичните норми на българския език; ● да прави малки изследвания на текстове – научни и медийни, от различни автори по една и съща тема с оглед на различните становища, факти и мнения, които са изразени в тях; ● да осъществява контакти със свои връстници от други страни, като използва изучавания от тях чужд език;	**Общуване** Повторение на изученото за езика и общуването, за условията на общуване. Речев етикет в официалното и неофициално общуване. Повторение на изученото за текста. Понятие за теза, реферат, съобщение. Избор и систематизация на материала за реферат, съобщение.

Компонент на знанието: Ученикът: • да сравнява при слушане българските и украинските обичаи, описани в текста; • да различава елементите на художествения, научния, публицистичния, официално-деловия текст; • да обяснява темата и съдържанието на диалога или монолога; • да съставя план и тези на прослушаното; • да преразказва прослушаното устно и писмено; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да владее различни стратегии на аудиране; • да усвоява и използва най-важната и актуална информация от прослушаните текстове от различните стилове, типове и жанрове на общуване; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • кратко и подробно, да прави изводи, критично да оценява прослушаното и изказва собствено мнение; • да анализира прослушаните текстове. • да оценява съдържанието, подбора на думите, строежа на изреченията, правоговора в съставения текст;	**Аудиране** Слушане с разбиране на текстове от художествен и други стилове. Усъвършенстване на уменията да се възприема слухово и да се разбира автентичното съдържание в типични ситуации на общуване, критично да се оценява и уместно да се използва необходимата информация. Аудиране (глобално, детайлно, критично) на текстовете от различен стил, тип и жанр. Развитие на аудитативната памет, внимание, представи, на логическото мислене (сравняване на два прослушани фрагмента относно присъствие/изпускане на нова информация). Анализ на употребените езикови средства. Прогнозиране на съдържанието на текста (по дадено заглавие).

Компонент на знанието: Ученикът: • ефективно и коректно да съставя диалог; да спазва основните характеристики на диалога (лаконичност, логичност, изразителност, уместност); да спазва нормите на българския книжовен език; • да намира от различни източници откъси от различни стилове и да ги възпроизвежда при диалог и монолог; • да построява диалог като съблюдава особеностите на различните стилове; отчитайки в разговора особеностите на българските и украинските обичаи; • да прави сбит и подробен преразказ; • да съблюдава особеностите на различните стилове в своята реч; • да има правилно българско произношение в диалогичната и монологичната реч; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да взима активно участие в дискусия; • свободно да общува с двама-трима събеседници; • да създава устно съчинение за България, Украйна; а също така по определена морално-етична тема; • да рецитира правилно стихове или проза. ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да умее добре да изразява и аргументира своите мисли; да отстоява своята гледна точка, без да обижда другите; • да събира и анализира информация от различни източници в съответствие с целите на своята работа; • да контролира собствената си реч в нова ситуация и поправя допуснатите правоговорни, лексикални и граматични грешки при устен текст;	**Говорене** *Диалог* Диалог в официална и неофициална обстановка, в лична, обществена и образователна сфера. Диалогът като обмяна на информация, мисли, съждения. Диалог – мотивиране към някаква дейност, диалог- дискусия в рамките на обсъждания проблем или въз основа на прочетения текст в съответствие с основните характеристики на диалога, нормите на българския книжовен език, езиковия етикет и правилата на общуването. Преразказ на текст с включване на редица взаимосвързани идеи или мисли. Разгръщане на дадена тема в свързано изказаване и отстояване на своята позиция. Дискусия на морално-етична тема. Тема и съдържание на диалога. Съставяне на диалог с помощта на опорни думи и самостоятелно. *Монолог* Подготовка на монологичното изказване при помощта на тези. Самостоятелно съставяне на монолог. Устен преразказ. Подробен, сбит преразказ – повествование, описание, разсъждение (използват се художествени, научни, публицистични, официално-делови текстове). Устно съчинение – разсъждение – въз основа на упоменатите сфери на общуване. Рецитиране на стихотворение или откъс от проза.

Компонент на знанието: Ученикът: • да чете на глас текстове от различни стилове, като спазва правоговорните и интонационни правила, отчитайки особеностите на слушателската аудитория; • да чете наум художествени, научни, публицистични, официално-делови текстове, в това число научно-популярни текстове; • изразително да чете автентични текстове от различни стилове, в съответствие с нормите на българския книжовен език; • да разбира смисъла и особеностите на употребените езикови средства; • да чете, разбира и обяснява статии от тълковен, синонимен, фразеологичен и енциклопедичен речник; • да използва анотацията и забележките в книгата; • да усъвършенства техниката на четене на глас и наум на непознат текст; • да поправя допуснатите говорни и интонационни грешки при четене на глас; • да умее правилно да използва бележките под линия. ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да изразява с помощта на тембъра, темпа, скоростното четене особеностите на съдържанието, стила на текста и авторовия замисъл; • да обяснява темата и подтемите на текста, характерите на персонажите; • да намира най-важното в текста - идеи, мотиви и близки на ученика идейни внушения, като се ръководи от предварително поставените задачи и без тях; • да сравнява при четене българските и украинските обичаи, описани в текста; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да оценява правилно и адекватно прочетения на глас текст и внушената на слушателя основна мисъл на текста; • да оценява изразителното четене на глас на различни текстове;	**Четене** Четене на текстове от различни стилове и жанрове на общуване с използване на основните видове (стратегии) четене. Разбиране на фактическото съдържание на прочетеното. Формулиране на проблемите в текста. Усъвършенстване на уменията да се интерпретира прочетеното (определяне на пълнотата на поставените от автора проблеми). Определяне на познавателната ценност на прочетеното (коментиране на най-интересната част от текста). Развиване на умения да се изразяват мнения и да се дава оценка за прочетеното. Овладяване на структурно-композиционните особености на текста от различни функционални стилове (подбиране на статии с определен проблем от няколко вестника). Прогнозиране на съдържанието (по извода на текста). Изразително четене на глас на художествени, научни, публицистични текстове – след извършване на изпълнителски анализ. Четене наум. Работа с книга. Бележки под линия.

Компонент на знанието: Ученикът: • да прави писмен кратък и подробен, преразказ на художествен, публицистичен текст с използване на самостоятелно съставен подробен план; • да умее да подбира и структурира текстов материал за изготвяне на реферат; • да пише молба и план за работа; • да използва знанията за текста, съчетавайки ги с граматичните, правописните и пунктуационните норми при построяване на текста; • да подбира езиковите средства в зависимост от текста; да се придържа към изискванията на съответния жанр; • да усъвършенства писмената реч в съответствие с изискванията; • да пише слухови диктовки, като спазва правописните и пунктуационни правила. ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да анализира модел на съчинение откъм тема, идея, подбор на лексикалните и изразително-изобразителните средства; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да изказва собствено мнение по проблемите, героите; да свързва своето повествование с личния живот;	**Писане** Кратък и подробен преразказ на текст от научен, публицистичен и художествен стил. Писане на съчинение-разсъждение – след съвместно обсъждане на съдържанието и без него. Съобщение или реферат въз основа на 2-3 източника на морално-етична и обществена тема. Усъвършенстване на свързаното изказване. Писане на слухови диктовки, спазвайки изучените правописни норми. Делова документация. План за работа. Молба.
Компонент на знанието: Ученикът: • да превежда различни по стил и жанр откъси или неголеми завършени произведения, като се придържа към изискванията за този вид езикова дейност; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да поправя написания текст – откъм съдържание, структура, подбора на думите, правопис и пунктуация;	**Превод** Превод от украински на български на различни по стил и жанр текстове.

Стойностно-оценъчен компонент: Ученикът: ● да коментира съдържанието на различни по стил и жанр текстове; ● да изразява собствена гледна точка по темите на текстовете;	

ЕЗИКОВА ЛИНИЯ

(34 часа)

Очаквани резултати от учебно-познавателната дейност на ученика	Съдържание на учебния материал
Компонент на знанието: Ученикът: • да разказва за основните периоди в развитието на българския език; • да различава книжовна и диалектна реч; думите от българските диалекти на различни села в Украйна. ***Дейностен компонент:*** Ученикът: ● да съпоставя основните периоди в развитието на българския език с основните периоди в развитието на другите славянски езици; ● да откроява особеностите в развитието на българския език; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да коментира и анализира книжовни и диалектни текстове; ● да прави опит за изследване на български диалект;	**Развитие на българския книжовен език** (2 ч) Формиране на съвременния български книжовен език. Основни периоди в развитието му. Отношение между книжовно и диалектно.

Компонент на знанието: Ученикът: • да построява прости и сложни изречения; • да различава сложни съчинени изречения с различни отношения между простите изречения в състава им; • да включва съставените изречения в художествен, публицистичен и други текстове; • да определя сложните съчинени и сложните съставни изречения; видовете сложни съставни изречения; • да открива в текста сложни съставни изречения с подчинено допълнително, подчинено определително, подчинено обстоятелствено, подчинено подложно; • да обяснява значението на изучаваните видове изречения; връзките в сложните съставни изречения; тяхната интонация и пунктуация; • да обяснява ролята на синтактичните синоними за изразяване на една и съща мисъл с различни синтактични средства; ролята на различни начини на свързване на изреченията в текст; • да различава сложното смесено изречение от другите сложни изречения; • да открива сложно смесено изречение в текста; • да прави синтактичен разбор; • да открива обособените части и вметнатите думи и изрази; • да трансформира изреченията от пряка реч в непряка; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да реконструира изреченията, да ги сравнява и обяснява уместната им употреба; • да обяснява значението на простите и сложни изречения, различни по строеж; употребата на съюзи, интонацията и пунктуацията; • да чете изразително прости и сложни изречения. • да поправя допуснатите грешки при съставянето на изречения. ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: • да оценява съставените изречения и да ги поправя откъм съдържание, строеж, подбор на думите, правопис и пунктуация;	**Синтаксис. Пунктуация** (20 ч) Сложно изречение. Сложно съчинено изречение (видове). Връзките между простите изречения в състава на сложносъчинените изречения - съединителни, разделителни, противопоставителни. Сложно съставно изречение (видове) Пунктуация и интонация при подчинителното свързване в сложното изречение. Синтактична синонимия (формулиране на една и съща мисъл с различни по строеж изречения). Сложно смесено изречение. Синтактичен анализ на изречението. Обособени части на изречението. Вметнати думи и изрази. Пряка, непряка и полупряка реч. Пунктуационните норми в българския език. Цитиране и цитат (упражнения).

• да редактира изречения според синтактичните и пунктуационните норми; • да редактира грешки при цитиране.	
Компонент на знанието: Ученикът: • да трансформира текстове като променя начините за свързване на изреченията; • да знае особеностите на художествения текст; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да прави стилистичен анализ на текстове от различен стил; ***Стойностно-оценъчен компонент:*** Ученикът: ● да анализира различни текстове откъм съдържание и стилистични норми;	**Текст. Стил** (6 ч) Различни начини за свързване на изреченията в текст. Художествен стил. Стилистичните норми и стилистичен анализ на текст (от различни стилове).
Компонент на знанието: Ученикът: • да обяснява етимологичното значение на думите, като ползва речници и други спомагателни материали; значението на остарелите и новите думи; • да поправя допуснатите грешки при употребата на неологизми и фразеологизми; ***Дейностен компонент:*** Ученикът: • да употребява правилно и уместно думите и фразеологизмите при съставяне на текст; • да умее да подбира езикови средства за постигне на експресивност на изказването;	**Лексика. Фразеология** (6 ч) Остарели (архаизми, историзми) и нови думи (неологизми) в българския език. Етимология на думите. Фразеологизмите - част от словното богатство на българския език. Най-често употребяваните фразеологизми (разширяване на списъка). Лексикалните норми в българския език.

Стойностно-оценъчен компонент: Ученикът: • да оценява правилността и уместността на употребените думи и архаизми; • систематично да обогатява речниковия запас откїм фразеологизмите;	

СОЦИОКУЛТУРНА ЛИНИЯ

Проблематика	***Конкретизация на проблематика***
България и Украйна – съвременни европейски държави.	България в Европейския съюз. Българо-украинските културни връзки.
Българските манастири и църкви.	Рилският манастир и Боянската църква. Бесарабската духовна светиня – Храмът «Преображение Господне» в Болград.
Хоби.	Моите интереси и занимания. Известни вокални изпълнители от България. Известни български спортисти.
Известни исторически и културни дейци.	Паисий Хилендарски – автор на първото историческо съчинение в България. Васил Левски – национален герой на България.
Традиционни празници и обичаи.	Сравнение на българския обичай Сирни заговезни с украинския традиционен празник Масленица. Украинският и българският вариант на традиционния празник Никулден.

Род и родова памет.	Съставяне на родословно дърво. Известна личност от моя род.
Здравеопазване. Здравословен начин на живот.	При лекаря. Фитнес-заниманията и ползата от тях. Неделен ден в планината.
Наука. Световни открития.	Научните постижения на XX век и тяхната реализация в съвременния живот. Какво знаете за Джон Атанасов – създателят на компютъра?
Околна среда и екология. Екологична култура.	Световни организации в защита на природата. Екологични акции във вашето училище.
Българско културно наследство.	Кирилицата – българската азбука като световно културно наследство. Тракийските гробници в България. Старобългарските писмени паметници.

СТРАТЕГИЧЕСКА (ДЕЙНА) ЛИНИЯ

Организирайки учебната дейност, ученикът:

- да спазва правилата за хигиена на учебния процес;
- самостоятелно да определя начина на учебната работа, с оглед сложността на предметите;
- да разбира, възприема, осмисля, усвоява и изпълнява учебните задачи, поставени от учителя;
- да определя стратегията на личната познавателна дейност: мотива, целта и задачите на учебния процес;
- да планира етапите на извършването, да избира необходимите начини за извършване на задачите; да контролира напредъка;

- да използва най-рационалните начини, предложени от учителя;
- да извършва мисловните операции – анализ, синтез, сравнение, да прави аналогии и заключения, да усвоява уменията за систематизиране и обобщаване на учебния материал;
- да се учи да моделира, изказва твърдения в подкрепа на тезите си;
- да оценява качеството на извършената работа (собствена и на приятел) в съответствие с изискванията;
- да спазва зададения темп на работата;
- да работи самостоятелно, да се учи да работи по двойки и на групи; да оказва необходима помощ на съучениците си.

Работейки с книга и други източници на знания, ученикът:

- да се ориентира в съдържанието на учебника; самостоятелно да се запознава със съдържанието му; да се връща към въпросите и задачите в учебника, да използва образци в учебната дейност; да ползва схеми, таблици, алгоритми, инструкции и допълнения;
- да се учи да използва допълнителни българоезични източници; да намира, усвоява и при необходимост предава информацията на книжовен български език;
- да се ориентира в книгите от библиотеката, да намира необходимата книга, като ползва свободния достъп до книжните рафтове, препоръчителни списъци, картотека, тематичен каталог, книжно-илюстративните изложби;
- да определя примерното съдържание на непозната книга и елементите й; да се ориентира в библиотечния каталог; самостоятелно да избира и чете художествена литература, периодичен печат, да ги използва в часовете и извънкласната дейност;
- да се учи да работи с компютър и други ИКТ с цел ефективно усвояване на учебния материал.